

MAJANDUSAASTA ARUANNE

aruandeaasta algus: 01.01.2018

aruandeaasta lõpp: 31.12.2018

sihtasutuse nimi: Sihtasutus Eestimaa Looduse Fond

registrikood: 90001457

tänava/talu nimi, Lai tn 29

maja ja korteri number:

linn: Tartu linn

vald: Tartu linn

maakond: Tartu maakond

postisihnumber: 51014

telefon: +372 7428443

faks: +372 7428166

e-posti aadress: elf@elfond.ee

veebilehe aadress: www.elfond.ee

Sisukord

Tegevusaruanne	3
Raamatupidamise aastaaruanne	23
Bilanss	23
Tulemiaruanne	24
Rahavoogude aruanne	25
Netovara muutuste aruanne	26
Raamatupidamise aastaaruande lisad	27
Lisa 1 Arvestuspõhimõtted	27
Lisa 2 Raha	31
Lisa 3 Nõuded ja ettemaksed	32
Lisa 4 Maksude ettemaksed ja maksuvõlad	33
Lisa 5 Tütarettevõtjate aktsiad ja osad	33
Lisa 6 Kinnisvarainvesteeringud	34
Lisa 7 Materiaalsed põhivarad	35
Lisa 8 Immateriaalsed põhivarad	36
Lisa 9 Kasutusrent	36
Lisa 10 Võlad ja ettemaksed	37
Lisa 11 Võlad töövõtjatele	37
Lisa 12 Eraldised	38
Lisa 13 Sihtotstarbelised tasud, annetused ja toetused	38
Lisa 14 Annetused ja toetused	40
Lisa 15 Tulu ettevõtlusest	40
Lisa 16 Sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsesed kulud	41
Lisa 17 Mitmesugused tegevuskulud	41
Lisa 18 Tööjõukulud	42
Lisa 19 Seotud osapooled	42
Lisa 20 Projektide tulud valdkondade kaupa	42
Lisa 21 Sihtkapitalid	44
Aruande allkirjad	45
Vandeauditori aruanne	46

ELFi tegevusaruanne 2018

Sisukord

Eestimaa Looduse Fond 2018	2
ELF kui huvikaitsja	3
Looduskaitsealane avalik kommunikatsioon - pilootprojekt	3
Osalemine Eesti loodust oluliselt mõjutavate otsuste tegemises	3
Keskkonnaühenduste koostöö ja võimekuse arendamine	4
Eestile omaste koosluste ja maastike säilimine	4
ELFi metsaprogramm	4
Uus metsanduse arengukava	5
Loodussõbralik metsa majandamine.....	5
Mets ja kliimamuutus	6
2019. aasta plaanid	6
ELFi mereprogramm	7
Merealade ruumiline planeerimine	7
Merealade väärtuste kaardistamine ja merekaitsealade ettepanekud	8
Merestrategie raamdirektiiv.....	8
Eutrofeerumine ja säästlik põllumajandus	8
Merekeskkonda mõjutavad arendused.....	9
Naftareostuse ennetamine ja tõrjevõimekus.....	9
ELFi märgalade programm	9
Sookoosluste taastamine	10
Eesti soode vaheinventuur	11
Märgalaviljelus Baltimaades.....	12
Turba kaevandamine	12
ELFi kliimamuutuse ja energeetika programm	13
ELFi liigikaitse programm	14
Lendorav.....	14
Nahkhiired	15
Konnad teel(t).....	16
Metsloomade ravi	17
Looduskaitse andmebaas	18
Igaühe looduskaitse.....	18
ELFi loodustalgud	18
Teeme Ära talgupäev 2018	19
Välja antud stipendiumid ja toetused	20

Eestimaa Looduse Fond 2018

SA Eestimaa Looduse Fond (ELF) on mittetulunduslik valitsusväline keskkonnaorganisatsioon, mis loodi 1991. aastal. ELF on sõltumatu vabaühendus, kes kaitseb loodust, kasutades parimat ekspertteadmist, uuenduslikke lahendusi ja igapäevase kaasabi.

2018. aasta käive oli 1, 056 miljonit eurot. Euroopa Liidu ning Eesti riiklike fondide ja riigieelarve toetuste raha moodustas ELFi eelarvest 2018. aastal 82,7%, tasulised teenused 6,8% ja eraannetused 3,8%.

2018. aastal jätkusid toetused ELFi projektidele Euroopa Liidu LIFE programmist, SA Keskkonnainvesteeringute Keskuselt (KIK) ja Kodanikuühiskonna Sihtkapitalilt (KÜSK).

2018. a jätkasime pingutusi eraannetuste suurenemiseks. Suuremat tähelepanu pöörasime ELFi püsiannetajate arvu kasvatamiseks. Lisaks kogus ELF annetusi Swedbanki „Ma armastan aidata“ keskkonnas Teeme Ära talgupäeva toetuseks ning Eesti metsa kaitseks.

2018. a sai sõnastatud ja nõukogu poolt kinnitatud ELFi uus strateegia, mis on avalikustatud ELFi kodulehel: <http://elfond.ee/elf/strateegia>

Töölepingu alusel töötas 2018. aastal ELFis kokku 32 inimest (20 täisajaga töökohta), lisatöid telliti töövõtulepingu alusel 32 inimeselt ja 19 juriidiliselt isikult. Töötajate palgakulu koos maksudega oli 2018. aastal 474 467 eurot.

2018. aastal jätkasid juhatuse liikmetena Tarmo Tüür (juhatuse esimees), Siim Kuresoo (aseesimees), Kadri Kalmus, Silvia Lotman ja Kärt Vaarmari. Juhatuse liikmetele maksti juhatuse tasusid koos sotsiaalmaksuga 2018. aastal 19 999 eurot.

ELFi nõukogu töötas vabatahtlikkuse alusel: tasusid ja soodustusi kõrgema juhtorgani liikmetele ei makstud.

ELF ei väljastanud garantiisid.

Finantssuhtarvud:	2018	2017
Maksevõime üldine tase = käibevara/ lühiajalised kohustused	1,05	1,12
Kohustuste ja varade suhe =	0,86	0,77
Rahaliste vahendite tase = raha/lühiajalised kohustused	0,97	1,06

Teadus- ja arendustegevuse osakaal 2018. aastal 55,45 % (2017. aastal 46,8 %).

ELF kui huvikaitsja

ELFi 2018. a kinnitatud strateegias on lisaks ELFi eksperttegevusele ning vabatahtlike kaasamisele esile toodud ELFi ühiskondlik roll keskkonkaitseliste huvide eest seisjana.

ELF seisab hea selle eest, et **Eesti riigi olulised otsused arvestaksid keskkonna ja looduse kaitse vajadustega**. Tahame jõuda selleni, et:

- 1) avalik meelsus on looduskaitse suhtes positiivne – Eesti elanikes on ootus, et keskkonda puudutavad otsused oleksid kvaliteetsed;
- 2) Eesti loodust oluliselt mõjutavaid otsuseid tehakse läbipaistvalt, tõenduspõhiselt ja keskkonnaühendusi kaasavalt;
- 3) Eesti keskkonnaühendused on piisavalt võimekad, et otsuste tegemises sisukalt osaleda.

Looduskaitsealane avalik kommunikatsioon - pilootprojekt

Et üldist suhtumist looduskaitseesse positiivsemaks muuta, alustas ELF 2017. a septembris koostöös Keskkonnaõiguse Keskuse, OÜ-ga Looduskiri ja Tartu Ülikooliga Natura2000 looduskaitsealade teemalise avaliku kommunikatsiooni pilootprojekti "NaturallyEst-LIFE", mida rahastatakse Euroopa Liidu LIFE programmist, kaasrahastajaks KIK.

Projekti käigus on plaanis leida häid viise, kuidas looduskaitstes tekkinud konflikte vältida ja leevendada ning seeläbi kujundada suhtumist looduskaitseesse positiivsemaks. ELF loodab üheskoos maahoolajate, kohalike elanike ning looduskaitse riiklike võtmeisikutega selles küsimuses sammukese edasi astuda.

2018. aastal viidi läbi looduskaitse sihtrühmade arvamusuuringud ning alustati kommunikatsiooni koolitusprogrammiga keskkonnaametnikele. Olulise tegevusena lükati käima looduskaitse nõuandla, kust inimesed saavad küsida nõu nii keskkonnaõiguse juristidelt kui ka looduskaitse ekspertidelt (<http://www.k6k.ee/looduskaitse>). Projekti raames korraldati talgute suvekool Palupõhja looduskoolis, mille eesmärk oli looduskaitseesse kaasata uusi huvitatud vabatahtlikke. Täpsem info projekti kodulehel <http://elfond.ee/naturallyest>.

Osalemine Eesti loodust oluliselt mõjutavate otsuste tegemises

ELF tegutseb selle nimel, et olulisi Eesti loodust mõjutavaid otsuseid tehtaks kaasavalt, tõenduspõhiselt ja läbipaistvalt. 2018. aastal osales ELF mitmetes riigi otsustusprotsessides, mida on lähemalt kirjeldatud allpool konkreetsete teemade (mets, meri, märgalad, kliimamuutus, liigikaitse) all.

Kaasamise ja läbipaistvuse, ent ka tõenduspõhisuse teemad olid ehk kõige enam laual metsanduses, kus on algatatud uue perioodi metsanduse arengukava (MAK2030) koostamine. Olulise protsessina lõpetas valitsus 2018. aastal Est-Fori tselluloositehase eriplaneeringu menetlemise, millega seotud ohtudele ka ELF koos Keskkonnaühenduse Koja liikmetega tähelepanu juhtis.

Teemadeüleselt esitas ELF 2018. a maikuu seisukohad keskkonnatasude seaduse (KeTS) muutmise seaduse eelnõule, milles juhtis tähelepanu, et keskkonnatasude otselaekumine riigieelarvesse

vähendab keskkonnavaldkonna rahastamise stabiilsust. Keskkonnaministeerium ega Riigikogu seisukohtadega ei arvestanud ning seadusemuudatus võeti kavandatud kujul vastu.

Keskkonnaühenduste koostöö ja võimekuse arendamine

Õigusloomes ning arengukavade koostamises osaleb ELF sageli koos teiste Eesti Keskkonnaühenduste Koja (EKO) liikmetega, samuti vahetatakse infot oluliste arengute kohta, vajadusel koostatakse ühispöördumisi.

Igal aastal annab EKO ühiselt välja keskkonnateo ja -kirve auhinda, 2018. a keskkonnateoks valiti Postimehe ja Sirbi keskkonnarubriigid, keskkonnakirve said aga keskkonnaministeeriumi metsaosakond ja asekanstler Marku Lamp vääriselupaikade kaitse takistamise eest. Rohkem infot EKO kodulehel: <http://www.eko.org.ee/tegevus/keskkonnategu-ja-keskkonnakirves>

Viimasel paaril aastal on EKO liikmed teinud eriti tihedat koostööd metsateemal. 2018. a oktoobris avalikustati ühine visioon Eesti metsandusest aastani 2030: <http://eko.org.ee/metsavisioon>.

EKO suuremaks ühiseks ettevõtmiseks 2018. aastal oli erakondadele Riigikogu valimiste eel poliitikasoovituste kokkupanek ning valimislubadustele keskkonnakaitse vaatevinklist hinnangute andmine. Nendega saab tutvuda EKO kodulehel: <http://www.eko.org.ee/tegevus/poliitikasoovitused> ning <http://www.eko.org.ee/valimised-2019>.

Eestile omaste koosluste ja maastike säilimine

ELFi metsaprogramm

2018. a kinnitatud ELFi strateegias on metsade kaitse üks ELFi viiest sisuprogrammist (mere, märgalade, liigikaitse ja kliimateema kõrval). ELFi üldiseks eesmärgiks on loodusmetsade tõhus kaitse, elurikkuse säilimine majandusmetsas ning metsasüsiniku hulga kasv. Lähiaastate eesmärgid strateegias:

- loodusmetsade pindala vähenemine on aastaks 2020 peatunud;
- metsas elurikkuse säilitamiseks on rakendunud meetmepakett õigusaktide, standardite või ettevõtete ja metsaomanike enda tegevuspõhimõtete näol;
- metsaomanikud rakendavad loodussõbraliku metsamajandamise võtteid;
- uusi metsakuivendussüsteeme ei rajata ning vanu rekonstrueeritakse ainult juhul, kui negatiivne keskkonnamõju on ära hoitud;
- metsade süsinikutagavara on kasvanud;
- metsa väärtusi ja neid ohustavaid tegevusi teadvustatakse ühiskonnas ning otsustajate ja metsakasutajate hulgas senisest enam.

2018. aastal jätkus ühiskonnas terav metsadebatt, millele andsid hoogu juurde mitmed arengud - Est-Fori puidurafineerimistehase rajamise plaanid, metsanduse arengukava koostamise ettepaneku protsessi algatamine, kõrgetest puiduhindadest tingitud suured raiemahud jne.

2018. a tegevusi rahastati osaliselt Eesti Keskkonnaühenduste Koja (EKO) tegevustoetusest, samuti algas ELFi ja Ülemiste Keskuse vahel 3-aastane koostöö, mille raames rahastatakse ELFi loodussõbralikule metsandusele suunatud tegevusi. Metsaprogrammi rahastati lisaks metsa kaitseks kogutud annetustest ning aasta lõpus *BirdLife International*'i grandist bioenergeetika alase huvikaitse tegevuste elluviimiseks. Metsateemalised tegevused on toimunud tihedas koostöös Eesti ja rahvusvaheliste keskkonnaorganisatsioonidega, ülikoolide teadlaste ja paljude teiste huvipooltega.

ELFi metsaprogrammi tegevusi vedasid 2018. aastal juhatuse liikmed Tarmo Tüür ja Siim Kuresoo, metsaekspert Liis Kuresoo ning kommunikatsiooniekspert Mariliis Haljasorg.

Uus metsanduse arengukava

2018. aastal algas töö Keskkonnaministeeriumi poolt veetava uue perioodi Metsanduse Arengukava (MAK) koostamise ettepanekuga. Keskkonnaministeerium oli koostanud MAKi alusuuringu lähteülesande, kuid seda ei olnud vastupidiselt varem lubatule metsandusnõukogus osalevate huvirühmadega läbi räägitud ja tagasiside andmise aeg oli väga lühike. Töörühmade töö põhjal valmis 2018. a novembris MAKi koostamise ettepanek, mille suhtes ELF oli kriitiline, kuna ettepanekus oli palju kontrollimata fakte, dokumendi ülesehitus oli ebaühtlane ning väljatoodud prioriteetsete probleemide nimekiri oli ELFi hinnangul koostatud ebapädevatel alustel.

Uues MAKis lahendamist vajavate probleemidena edastasime koos EKO ekspertidega rea probleeme, mis on leitavad siit:

[https://media.voog.com/0000/0037/1265/files/%C3%96koloogia%20probleemid%20EKO%20esialgne%20kaardistus%20\(1\)-1.pdf](https://media.voog.com/0000/0037/1265/files/%C3%96koloogia%20probleemid%20EKO%20esialgne%20kaardistus%20(1)-1.pdf). Kokku kaardistati töö käigus 101 erinevat ökoloogiaga seotud probleemi. Töörühma liikmena osales koosolekutel Tarmo Tüür.

2018. a jätkusid EKO-ga ühised arutelud Keskkonnaametiga looduskaitseeaduse muutmiseks, et kaitsealade metsi tõhusamalt kaitsta, kuid protsess on hetkel takerdunud juriidilistesse nüanssidesse.

Loodussõbralik metsa majandamine

ELF osales koos EKO ekspertidega **Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) FSC korralise auditi protsessis**. ELFi koordineerimisel ning teiste EKO liikmetega koostöös esitati auditi läbiviijale kommentaarid, milles leiti, et RMK rikub FSC nõudeid eeskätt kõrge kaitseväärtusega metsade kaitse seisukohalt, samuti on RMK kahjustanud mitmeid haruldaste ja ohustatud liikide elupaiku. EKO seisukohtades toodi konkreetseid näiteid juhtudest, kus RMK on raiega kahjustanud või hävitanud kaardistamata vääriselupaiku (VEP), samuti maha raiunud või kuivendanud mitmete ohustatud ja kaitsealuste liikide, nt kanakulli ja metsise elupaiku. 2019. a alguse seisuga ei ole auditi tulemusi veel avalikustatud. ELF juhtis korduvalt metsablogis ja sotsiaalmeedias tähelepanu RMK hoolimatule suhtumisele kaardistamata VEPidesse (<http://elfond.ee/mets/naide-rmk-jatkuvalt-vaariselupaiku-havitamas>). 2019. a alguses teatas RMK, et võtab täiendavalt inventeerimisse 57000 hektarit metsi ega teosta raieid enne, kui on välistatud, et neil aladel leidub VEP.

ELFi poole pöördus säästva metsanduse initsiatiivgrupp Eesti FSC seoses FSC kontrollitud puidu riskihinnangu kontrollmeetmetega. Nimelt muutis Keskkonnaministeerium 2017. a määrust "[Vääriselupaiga klassifikaator, valiku juhend, kaitse korraldamine ning vääriselupaiga kaitseks lepingu sõlmimine ja kasutusõiguse tasu arvutamise täpsustatud alused](#)", mis muutis VEPide registreerimise eramaadel võimalikuks ainult eraomanike nõusolekul. See muudatus tõi kaasa segaduse FSC kontrollitud puidu riskihinnangus, mis varasemalt kasutas VEPide kindlakstegemiseks keskkonnaregistri VEPi nimekirja, mis pärast määruse muudatust ei olnud aga enam usaldusväärne.

Selleks, et kitsendada FSC kontrollitud puidu riskihinnangus määratletud riskiga metsaalasid, koostas ELF **nimekirja metsaeraldistest, kus on olemas potentsiaal VEPide leidumiseks**. Nimekiri koostati puistute vanuste ja koosseisude põhjal, kasutades metsa vääriselupaikade inventeerimise meetodika 2000. aasta versiooni lisas 4 toodud parameetreid.

ELF alustas 2018. aastal Ülemiste keskuse poolt rahastatud projekti **“Tulevikumetsandus”**, mis on suunatud loodussõbraliku metsamajanduse ja püsimeetsavõtete propageerimisele. Projekti raames toimusid järgmised tegevused:

- viisime läbi foto- ja videokampaaniaga "Märgatud metsas", milles kutsusime üles inimesi metsas avastama ja märkama erinevaid loodusnähtusi ning neid meiega jagama. 2019. a alguses kuulutasime välja ka võitjad, kes lähevad Alutagusele loodusfilmitegija Joosep Matjusega karuvaatlusele <http://elfond.ee/margatudmetsas>;
- valisime välja loodussõbraliku metsanduse näidislaks Pokumaa. Tegime suvel välitöid, koondasime infot Pokumaa metsade kohta, pidasime nõu erinevate spetsialistidega, kuidas Pokumaal loodussõbralikku metsandust ja püsimeetsa majandamise võtteid demonstreerida. Õpperaja avame 2019. a mais;
- oktoobris viisime Alutagusel läbi säästva metsanduse töötoa, mille korraldamine sai võimalikuks tänu rahastustele Kodanikuühiskonna Sihtkapitalilt ja Austria organisatsioonilt Forum Synergies. Töötuba oli rahvusvaheline ja selles osales huvilisi 10 erinevast riigist. Pikemalt on töötuba kokku võetud siin: <http://elfond.ee/mets/saastva-metsanduse-oppetuba>.
- korraldasime väljasõidu Läti suurima püsimeetsa majandaja juurde, millest on tehtud kokkuvõtte siin: <http://elfond.ee/mets/kogemusi-jagab-lati-suurima-pusimeetsa-omanik>
- koostöös Tartu Ülikooli teaduri Liina Remmiga külastasime kevadel, suvel ja sügisel kümnet metsaomanikku, kes rakendavad oma metsas püsimeetsanduse võtteid, et koguda nende kogemust ja koostada selle põhjal õppematerjal metsaomanikele. Samuti külastasime püsimeetsa katsealasid Ungaris, mille kohta ilmus kokkuvõtte ajakirja Eesti Mets 2018. a talvenumbris.
- lõime loodussõbralikku metsamajandamist tutvustava kodulehe metsaomanikule.ee, et metsaomanikel oleks võimalik saada praktilisi juhiseid, kuidas loodusest hoolivalt metsa majandada.

Mets ja kliimamuutus

Olulisemad protsessid metsa ja kliimamuutuse käsitlemisel Eestis olid elektrituruseaduse muudatuste menetlemine Riigikogus ning uue riikliku energia- ja kliimakava (REKK) ettevalmistamine. Mõlemas protsessis esitas ELF koos teiste keskkonnaühendustega omapoolsed seisukohad ning osales avalikus diskussioonis. Neil teemadel tegi ELF tihedat koostööd ka EL tasandi organisatsioonidega nagu Fern, BirdLife ja Climate Action Network Europe.

2019. aasta plaanid

2019. a on ELFil plaan jätkuvalt panustada metsateemalisse avalikku diskussiooni ning osaleda uue perioodi metsanduse arengukava koostamise protsessis, seda ikka koostöös teiste keskkonnaorganisatsioonide ning teadlastega. Teise suurema suunana jätkatakse loodussõbraliku metsamajandamise võtete katsetamist ja tutvustamist metsaomanikele ning laiemale üldsusele.

ELFi mereprogramm

Mereprogrammi üldine eesmärk on puhas, ökoloogiliselt mitmekesine meri, mille kasutamine on jätkusuutlik; mere kaitset ja kasutust kavandatakse ja korraldatakse tervikliku ökosüsteemi põhise lähenemise abil ning inimtekkeline eutrofeerumine on ohjeldatud.

Lähiaastate eesmärgid strateegias:

- Läänemere voolav lämmastik ja fosfor saab kärbitud: 2021. aastaks vähendatakse aastast äravoolu lämmastikul vähemalt 1800 tonni ja fosforil vähemalt 320 tonni;
- toimib sidus merekaitsealade võrgustik, mis kaitseb mereelupaiku ulatuses ja asukohtades, mis on tarvilikud ja piisavad kalastiku, mereimetajate ning lindude jaoks kogu nende elutsükli vältel, sh rändel;
- Eesti mereala kasutamist kavandatakse ruumiliselt. Hiljemalt aastaks 2021 võetakse vastu mereala planeering, mis rakendab ökosüsteemset lähenemist, kaitseb elurikkust ja võimaldab säästvat merekasutust;
- meretuulepargid rajatakse merekaitse seisukohalt sobivasse kohta. Merre ei rajata keskkonda oluliselt kahjustavaid taristuobjekte;
- keskkonnakatastroofide tõttu kannatanud mereelustiku jaoks on olemas toimiv pääste ja rehabiliteerimise süsteem.

ELFi mereprogramm on jätkuvalt tihedalt integreeritud Maailma Looduse Fondi (WWF) Läänemere programmiga (Baltic Ecoregion Programme ehk BEP). Programmi juhtrühmas (*shareholder group*) esindas 2018. aastal ELFi juhatuse liige Kärt Vaarmari. Mereprogrammi juhib Aleksei Lotman, tegevustega on seotud Kristjan Piirimäe, Kuno Kasak, Mariliis Haljasorg ja Kertu Hool.

ELFi mereprogrammi tegevustesse on integreeritud ka säästva põllumajanduse küsimused, kuna Läänemere eutrofeerumise vähendamiseks on vajalik vähendada merre valguva lämmastiku ja fosfori koguseid, mis suures osas pärinevad põllumajandusest.

Mereprogrammi tegevused toimusid 2018. a suuresti WWF toel. Lisaks teostas ELF Keskkonnaministeeriumi tellimusel merestrategie raamdirektiivi täitmisel vajaliku merealade seisundi hinnangu sünteeshindamise.

Merealade ruumiline planeerimine

ELF on olnud Eestis peamine merealade planeerimise eestkõneleja ja otseselt kaasa rääkinud praeguseks juba valminud Pärnu ning Hiiu mereplaneeringute valmimisel.

2018. aastal osalesime aktiivselt **kogu Eesti mereala planeeringu protsessis**, mis võimaldab merega seotud vastakaid huve kaaluda ja lahendusi leida. Kalanduse, turismi ja laevaliikluse kõrval on merealad üha enam muutumas majanduskeskkonnaks, kuhu rajatakse muuhulgas ka torujuhtmeid, elektrikaableid ning meretuuleparke. Kõik see nõuab põhjalikku ja terviklikku planeerimist, mis arvestaks erinevate huvigruppide vajadusi ja aitaks ennetada võimalikke konflikte ning merekeskkonna kahjustamist. Mereala ruumiline planeerimine on kõigile EL liikmesriikidele kohustuslik ning planeeringud tuleb kehtestada hiljemalt 31. märtsiks 2021.

ELFi mereprogrammi juht Aleksei Lotman osales aasta jooksul mitmetel kohtumistel, mis olid seotud üleriigilise mereala planeeringu protsessiga. Tegevus jätkub 2019. aastal ja kestab kuni planeeringu kehtestamiseni.

Merealade väärtuste kaardistamine ja merekaitsealade ettepanekud

ELF hoiab jätkuvalt silma peal Keskkonnaministeeriumi menetletavatel merekaitsealade moodustamistel ja oleme sel teemal ministeeriumiga jooksvalt suhelnud, ent nagu varasematel aastatel, ei toimunud ka 2018. a selles osas olulist edasiminekut (2019. aasta alguses jõudis kaitse alla võtmise otsuseni Apollo merekaitseala).

Seni on ELFi poolt või osalusel tehtud Keskkonnaministeeriumile ettepanekud järgmiste merealade kaitse alla võtmiseks:

- 1) **Gretagrund** (inventeeritud 2007-2009, kaitse alla võtmise ettepanek 2009, valitsuse otsus hoiuala loomiseks 2010);
- 2) **Krassgrundi** kaitseala laiendamine (inventuur 2009-2010, kaitseala laiendamise ettepanek 2010);
- 3) **Neugrund** (inventuurid 2010, kaitse alla võtmise ettepanek MTÜ Balti Keskkonnafoorum poolt 2011 ESTMAR projekti raames, milles osales ka ELF);
- 4) **Apollo** (inventuurid 2010, kaitse alla võtmise ettepanek MTÜ Balti Keskkonnafoorum poolt 2011 ESTMAR projekti raames, milles osales ka ELF, valitsuse otsus kaitseala loomiseks 2019);
- 5) **Kõpu** (inventuurid 2011-2012, kaitse alla võtmise ettepanek 2012).

ELF on korduvalt pöördunud nii Keskkonnaministeeriumi kui Keskkonnaameti poole küsimusega, kuidas kaitsealade moodustamine on edenenud, aga kahjuks venib suurem osa menetlusi jätkuvalt, mistõttu tuleb merekaitsealadega jätkuvalt tegeleda.

Merestrateegia raamdirektiiv (MSRD)

ELF (Aleksei Lotman) osales MSRD ajakohastatud hinnangu, eelkõige selle üldise sünteesi-raporti koostamises; põhiosa aruande koostamisest jäi 2018. aastasse, mil raport valmis sai. Seekordne Eesti raport on heas kooskõlas HELCOMi töö raames valminud teistkordse Läänemere seisundi tervikhindamisega (HOLAS II) ja paraku näitab, et nagu kogu Läänemeri, ei ole ka Eesti mere keskkonnaseisund paljude näitajate osas hea.

Eutrofeerumine ja säästlik põllumajandus

Kogu 2018. a vältel osales ELF **Euroopa Liidu Ühise Põllumajanduspoliitika (ÜPP) teemalises avalikus diskussioonis** nii Eestis kui EL tasandil, tehes koostööd teiste vabaühenduste ning ametiasutustega. ÜPP ning laiemalt põllumajanduspoliitika kohta jätkus, tõsi eelmise aastaga võrreldes veidi vaiksemas tempos temaatilise blogi pidamine: <http://estcap.blogspot.com.ee>.

Samuti osales ELF Maaeluministeeriumi poolt läbi viidud Põllumajanduse ja Kalanduse Arengukava (PõKa) koostamise koosolekutel ning esitas arvukalt ka kirjalikke ettepanekuid selle parendamiseks.

ÜPP reformiga seotud tegevused jätkuvad 2019. aastal, pikemaajaline prognoos on raskendatud, sest reformi käigu osas puudub selgus ja suure tõenäosusega kandub protsess Euroopa Parlamendi valimiste järgsesse aega, mis tähendab muutust nii Parlamendis kui Euroopa Komisjonis.

2018. a jätkusid ELFi tegevused **tehismärgalade** teemal, eesmärgiga vähendada põllumajanduslikku hajureostust. Hinnati 2015. a ELFi juhtimisel Lõuna-Eestisse rajatud Nõlva tehismärgala tõhusust. Tegevusi juhtis ELFi poolt Kuno Kasak, kelle osalusel ilmus kaks teemakohast teadusartiklit.

2018. a jätkas ELF projekti „**Jänijõe keskkonnaseisundi parandamine**“, mille eesmärk on kaasa aidata Jänijõe hea seisundi saavutamisele aastaks 2021. Jänijõgi on loetud tervendamise mõttes kõrge prioriteediga veekoguks, sest ta on lõheliste elupaik ja paikneb suures ulatuses looduskaitsealal (Kõrvemaa maastikukaitsealal). Projekti kandvaimaks osaks on loomapidajate, põllumajandustootjate ja reovee käitlejate koolitamine, infomaterjalide loomine maaparandussüsteemide projekteerijatele. Lisaks koostas ELF kohalikele elanikele infovoldikud. 2018. aastal kohtus ELFi ekspert Kristjan Piirimäe asjaomaste riigiasutuste ja maaomanikega ning esitas soovitusel keskkonnatingimuste arvestamiseks maaparanduses. 2018. aasta teises pooles viis Põllumajandusamet läbi hooldustööd riigi poolt korras hoitavas Jänijõe eesvoolus (pikkus 3,3 km) koostöös ELFi ekspertidega. Projekt kestab kuni 2019. aastani, seda rahastab Keskkonnainvesteeringute Keskus. ELFi poolt on projektis tegevad Kuno Kasak ja Kristjan Piirimäe.

Et põllumajanduse mõju on otseselt seotud lihatootmise praktikatega, jätkas ELF **liha tootmise ja tarbimisega seotud mõjude kaardistamist**. Tegemist on laiema protsessiga, mille järgmistes etappides pannakse koostöös WWFiga kokku soovitusel keskkonnasõbralikumaks liha tarbimiseks. Soovitusel on plaanitud kokku koondada nn lihateejuhti (Meat Guide). Lihateejuht ehk juhised vastutustundlikule liha tarbijale on juba Soomes, Rootsis ning Saksamaal avaldatud ja kasutuses olev väljaanne/veebileht. Nüüd plaanivad Rootsi ja Soome eeskujul teejuhi välja anda ka Belgia, Austria, Eesti, Läti, Leedu jt riikide keskkonnaühendused. 2018. aastal on selle projekti raames valminud tööversioon Eesti liha teejuhi maatriksist. Projekti toetab WWF, ELFi poolt on tegevad Silja Kana, Mariliis Haljasorg ning Aleksei Lotman.

Merekeskkonda mõjutavad arendused

2017. aastal jõudis uuesti avalikkuse ette Saaremaa silla plaan. ELF jälgib selleletemalisi arenguid, 2018. aastal küsisime ja saime teabenõude abil asjakohased uued sotsiaalmajanduslikud hinnangud, mis olid tellitud Maanteeameti poolt. Ilmselt tuleb 2019. aastal jätkuvalt selle teemaga tegelda.

Naftareostuse ennetamine ja tõrjevõimekus

ELF on alates 2005. aastast tegelenud vabatahtlikele naftareostustõrje alaste koolituste läbiviimise ning vabatahtlike võrgustiku arendamisega. Erinevate projektide raames on eelnevatel aastatel koostatud õppematerjale, loodud vabatahtlike andmebaas, koolitatud vabatahtlikke ning hangitud varustust.

2018. aastal esitasime KIKile taotlus naftatõrje vabatahtlike koordineerimise võimekuse hoidmiseks ja kasvatamiseks. Projektitaotlus oli edukas ning projekti asuti aasta lõpus ellu viima: toimusid esimesed koosolekud asjaosalistega ning valdavalt 2019. aastasse jäävate tegevuste planeerimine.

ELFi märgalade programm

ELFi eesmärk märgalade osas on, et alles olevad väärtuslikud sood säilivad ning nende kuivendusest rikutud osad taastatakse.

Lähiaastate eesmärgid strateegias:

- taastatud on 7500 ha soid;
- õigusaktidest ei tulene põhjendamatuid takistusi soode taastamiseks;
- Eesti sood pakuvad võimalikult palju erinevaid hüvesid ja toimib kõiki osapooli rahuldav

- inventeerimise ning hindamise süsteem;
- avalikkuse teadlikkus soode olulisusest on tõusnud ja mitmekesistunud (st arvestatakse nii sotsiaalsete kui kultuurilooliste aspektidega).

Sookoosluste taastamine

Viimastel aastatel on Eestis pööratud Lääne-Euroopa eeskujul rohkem tähelepanu kaitsealuste sookoosluste taastamisele (peamiselt kuivendusest tingitud kahjustuste elimineerimisele). Paljudes Euroopa riikides on sood peaaegu hävitatud (nt Taanis, Hollandis, Saksamaal). Eestis on massilise kuivendamise tulemusena lage- ja puissoode pindala vähenenud ligi kolm korda (6400 km²-lt 2400 km²-ni). Soid hakati Eestis väärtustama ja kaitsma alates 1970.–1980. aastatest. Eestimaa Looduse Fond tegi 2009–2013 ulatusliku soode inventuuri. Saadud andmetel katavad lage- ja puissood Eesti territooriumist ligi 5,5%, millest pea kolmveerand on kaitse all. Paraku on isegi kaitsealustest soodest osa märkimisväärse kuivendusmõjuga, eriti servakooslused. Õnneks on meil mitmel pool võimalik protsess veel tagasi pöörata sulgedes kuivenduskraavid ning taastades loodusliku veerežiimi. Siis hakkab sookooslus vähehaaval taastuma.

ELF on sookoosluste taastamisega tegelenud alates 2007. aastast, mil koostati Kuresoo kaguosa (Soomaa RP) taastamiskava, mille alusel on RMK seal taastamistöid teinud. Sellele järgnesid mitmete kraavide inventuurid ja taastamistegevuste ettepanekute koostamine Agusalu, Sirtsu ja Muraka looduskaitsealadel (2009) ning ettepanekud ja põhjendused veel kümne soo-osa taastamiseks teistel Ramsari aladel (2012). Mitmetele neist on juba valminud tööprojektid (Agusalu looduskaitsealal paiknev Feodorisoo, Sookuninga ja Maarjapeakse kaitseala sood) ning tegevustega on kas alustatud Keskkonnaministeeriumi, Keskkonnaameti või RMK eestvedamisel või juba suures osas lõpule viidud (näit. Muraka LKA soode taastamistööd).

2015. aastal algas ELFi juhtimisel viieaastane **Euroopa Liidu LIFE programmi ja KIKi kaasrahastusel põhinev projekt „Sood kaitse ja taastamine“** (Conservation and Restoration of Mire Habitats – LIFE Mires Estonia, projekti nr: LIFE14 NAT/EE/000126) kuue soo veerežiimi taastamiseks. Projekti ametlikeks partneriteks on Tartu Ülikool ja MTÜ Arheovisioon, koostööd tehakse RMK, Keskkonnaministeeriumi, Keskkonnaameti, Põllumajandusameti ja kohalike omavalitsustega. Projekti tegevusi viivad ELFis läbi märgalaprogrammi juhina Jüri-Ott Salm, eksperdid Marko Kohv, Piret Pungas-Kohv, Edgar Sepp ning Eerik Leibak, kommunikatsiooniga tegeleb ELFi teabejuht.

Projekti tegevuste käigus luuakse või parandatakse metsise, rabapüü, rabakonna, rabakiilide ja koerliblikaliste elutingimusi ning koostatakse nende liikidega arvestav soode taastamismetoodika. Taastamisalad katavad ligikaudu 7600 ha soid, sh ligi 5000 ha Natura 2000 elupaigatüüpidele vastavaid elupaiku. Võrreldes projekti algse plaaniga on töö käigus suurenenud pindala ligi 1500 ha võrra. Looduslikele tingimustele lähedane veerežiim taastatakse looduskaitsealadele ja riigimaale jäävatel mittemajandatavatel rikutud veerežiimiga aladel: Alam-Pedja looduskaitsealal – Soosaare soo mahajäetud kaevandusalal, Agusalu lka – Feodorisoo, Ohepalu lka erinevates osades, Tudusoo lka ja Sirtsu lka soodes ning Lahemaa rahvusparkis – Laukasoo.

2018. aastal keskenduti Sirtsu, Tudusoo, Ohepalu ja Laukasoo teostusprojektide koostamise lõpule viimisele. Läbi viidi neli avalikku koosolekut teostusprojektide tutvustamiseks ja tagasiside ning ettepanekute kogumiseks.

Aladel, kus teostusprojektid olid varem koostatud ja kooskõlastatud, viidi läbi taastamistööd. 2018. a novembris jõudsid lõpujärku taastamistööd Soosaare soos ja Alam-Pedja looduskaitsealal:

taastamistöödega paranes soode seisund 167,3 hektaril, teostaja Hanso MK OÜ. Jäänud on veel ühe käsitsi paisu ehitus, jätkub teostatud tööde mõjude seire hüdroloogilisele režiimile ja sihtliikidele ning kaheaastase garantii jooksul rajatud paisude toimimist. 2018. a augustis lõpetati kopatööd Palasi endisel turbakaevandusalal, Sirtsil looduskaitsealal: taastamistöödega paranes soode seisund 96,8 hektaril, teostaja Metropol Group OÜ. 2018. a septembrist kuni novembrini toimus turbasambla fragmentide külv 5 ha-l, teostajad Nordic Botanical OÜ ja Reedfly OÜ. Sügisel algasid taastamistegevused Feodorisoos, Agusalu looduskaitsealal, teostaja Praktov OÜ. Tööd on plaanis lõpetada 2019. a lõpuks. 2018. a lõpul viisime läbi riigihanked Sirtsil, Tudusoo ja Laukasoo kopatööde teostaja leidmiseks. Vajalikud raie- ja harvendusraied (koosluste taastamise eesmärgiks teostatavad lage- ja harvendusraied ja masinatele ligipääsuks trassiraied kujundusraie võttena) korraldab kõigil aladel, va Feodorisoos, RMK. Nende töödega alustati 2018. a sügis-talvel Laukasoo ja Sirtsil, muudel aladel on riigihanked korraldamisel.

Taastamistöid alustati ka Tudusoo lka-l, kus Luusaare soos toimunud talgute käigus rajati taastamisalale esimene pais. Feodorisoosse rajati esimesed paisud talgute käigus 2018. a augustis. Lisaks toimusid septembris 2018 kuud talgud Soosaare, kus osalesid 10 erineva riigi esindajad. Neist kahel talgul oli Keskkonnaministeeriumi ja selle allasutuste esindajatele, rajati 5 turbapaisu. Ülejäänud neljal talgul toimusid 19. – 21. septembrini kolmepäevase looduskaitse vabatahtlikele pühendatud rahvusvahelise konverentsi “LIFE Platform Meeting. Volunteering for Nature Conservation” raames. Tartus peetud konverentsil osalesid 16 riigi esindajad: 58 inimest 28-st LIFE rahastatud projektist, kes töötavad igapäevaselt Euroopa looduse heaks koos vabatahtlikega. Konverentsi korraldas Eestimaa Looduse Fond koos NEEMO-ga.

Tudusoo looduskaitsealal paiknevale Seljamäe õpperajale koostati teabetahvlid ja täiendati soode kultuuriloolist andmebaasi.

Projekti raames koostatud 9 õppefilmist koosnev seeria „Ah soo!“ sai riikliku teaduse populariseerimise auhinna. Filmid on avaldatud: <https://soo.elfond.ee/filmid/>

2. veebruaril – rahvusvahelise märgalade päeva puhul – korraldati “Tüüpiline sookonverents – Eesti soode klassika”. Konverentsi kanti üle Tartu Ülikooli televisioonis ja kõiki ettekandeid on võimalik tagantjärele vaadata. Tegemist oli ühe suurima osalusega sode teemalise konverentsiga – 183 inimest, konverentsi salvestuste lehte vaadatud üle 3000 korra.

Koostati ja avaldati järgnevad juhendid ja aruanded:

- Veetasemete ja taimestiku seire aruanne 2018. Koostanud Marko Kohv
- Arheoloogia – juhend pinnasetööde ja turbakaevamise läbiviimisel 09.2018
- Juhend turbasamblafragmentide ja põlevkivituha kasutamiseks Palasi jääksöö korrastamisel. Koostanud Edgar Karofeld
- Taimestiku muutuse seire sootaastamisaladel ja kontrollaladel: I Taastamistööde eelne taimestiku seire. Koostanud Indrek Hiiesalu ja Edgar Sepp, 2018
- Drooniseire andmete kogumine, töötlus ning klassifitseerimine ja satelliitseire andmete kasutamine. Edgar Sepp, 2018

Lisaks tehti seitse teemakohast ettekannet erinevatel üritustel Eestis ja mujal Euroopas.

Eesti soode vaheinventuur

ELF alustas 2017. aastal uue projektiga, mille raames plaaniti inventeerida üle Eesti ühtse meetodika järgi umbes 460 lage- või puissoola, mille kohta andmed on vananenud või küsitavad. Tegelikult

õnnestus 2018. aasta jooksul **uuendada 571 soo seisundi- ja väärtushinnanguid**. Välitöödel koguti andmed iga sooala koosluse tüübi, seisundi, inimõju ja liigilise koosseisu kohta, need sisestati andmebaasi ja väljavõte edastati ka keskkonnaregistrile.

Veel vähemalt 700 Eesti sooala andmestik on vananenud (pärineb 1997. aastast või veelgi varasemast ajast) või puudulik. Kuna vaheinventuuri projekti rahastust õnnestus saada vaid pooles ulatuses, jätkub inventuur ka 2019.-2020. aastal - vastav taotlus pälvis KIKi looduskaitseprogrammis heakskiidu.

Projekti käigus toimetati Eesti soode andmebaasis olevad sookirjed Põhja- ja Lääne-Eesti osas ning lahendati tüpoloogilised jms. vastuolud. Algava jätkuprojekti raames on kavas toimetada ka kõik läänesaarte ning Ida- ja Lõuna-Eesti sookirjed.

Märgalaviljelus Baltimaades

2017. aastal alustas ELF uue projektiga, mille raames uuritakse **rikutud turbaaladel märgalaviljeluse võimalusi eesmärgiga vähendada kasvuhoonegaaside emissioone**. Projekti käigus tehakse uuringuid Balti riikides kuivendatud turbaalade kasutamiseks märgalaviljeluseks. Märgalaviljeluse rakendamiseks Eesti tingimustes on koostanud eksperthinnangud Karti Ots, Katrin Heinsoo ja Indrek Melts.

Projekti raames on plaanis katsetada märgalaviljeluse võimalusi pilootalal, mille valikuga 2018. a tegeleti. Üheks võimaluseks on pilootala rajamine Pööravere jääksohu, ent see sõltub maaomaniku (RMK) sõnul kavandatava tuulepargiga seotud kohtuvaidluste tulemustest. Teiseks võimalikuks pilootalaks on Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli hallatav endine poldriala.

Märgalaviljeluse projekti raames on analüüsitud ja osaletud riikliku ja EL poliitikate (nt EL ühine põllumajanduspoliitika) kujundamisel. Eesti Keskkonnaõiguse Keskuse koordineerimisel koostati Balti riike käsitlev analüüs, milles hinnati erinevate regulatsioonide, sh toetusmehhanismidega seatud võimalusi ja piiranguid. Läti ja Leedu poolt andsid sisendi nende riikide eksperdid. 2018. a septembris osaleti Michael Succow Sihtasutuse korraldatud õppereisil Saksamaale ja Hollandisse, kus oli võimalik saada värske ülevaade märgalaviljeluse teostamisest ja väljakutsetest.

Projekt kestab aastani 2020, rahastajaks on Euroopa Kliimainitsiatiiv (*European Climate Initiative - EUKI*). Partneriteks on Michael Succow Sihtasutus, Leedu Looduse Fond jt. ELFi poolne projektijuht on Jüri-Ott Salm, projektis osalevad Kristjan Piirimäe, Aleksei Lotman, Mariliis Haljasorg.

Turba kaevandamine

ELF on esindatud vabatahtliku turba kaevandamise sertimissüsteemi arendamisega tegeleva sihtasutuse Responsibly Produced Peat (RPP) nõukogus (nõukogu liige Jüri-Ott Salm). Sertimissüsteemi eesmärgiks on tagada looduskaitseliste väärtuste säilimine ja kaevandusjärgne alade korrastamine, eelistatult märgalade taastamise kujul. Esimesed sertifikaadid anti välja ka Eestis paiknevatele turbakaevandustele. Sellega seonduvalt täpsustati seiresüsteemi rajamist Soosaare kaevandusala juurde, et hinnata kaevandamise mõju Soosaare soo looduskaitseliste väärtustele.

ELF on Keskkonnaministeeriumi juures tegutseva turba ümarlauda liige, kus ELFi esindajaks oli 2017.-2018. aastal Jüri-Ott Salm. 2018. a koosolekuid ei toimunud ja puudub ülevaade, kas ja kuidas ümarlaud tegevust jätkab.

ELFi kliimamuutuse ja energeetika programm

2018. a kinnitatud ELFi strateegias on kliimamuutuse teema üheks viiest ELFi sisuprogrammist (metsa, mere, märgalade ning liigikaitse kõrval). Kliimaprogrammi üldine eesmärk on, et Eestist lähtuv süsiniku hulk atmosfääris ei suureneks ning et Eesti väljuks saastavast põlevkivienergeetikast. Lähiaastate eesmärgid strateegias:

- ökosüsteemi süsinikubilanss on Eestis adekvaatselt hinnatud ning maastikes ja kooslustes seotud süsiniku hulka kasvatatakse;
- riik algatab lähiaastatel tegevuskava põlevkivienergeetikast väljumiseks hiljemalt aastaks 2030 ning hakkab seda rakendama;
- Eestis ja Euroopas ei tehta suurinvesteeringuid, mis süvendaksid sõltuvust fossiilenergeetikast.

2018. aastal panustas ELF peasjalikult keskkonnaühenduste ühisesse **kampaaniasse põlevkivienergeetikast väljumiseks**. Kampaania toetas 2018. a kevadel Eesti Rohelise Liikumise initsieeritud rahvaalgatus „Eesti vajab põlevkivienergeetikast väljumise strateegiat ehk PÕXITit“, mis tänu keskkonnaühenduste ühisele tegutsemisele kogus üle 1000 allkirja ning võeti seetõttu oktoobris Riigikogus olulise riigielu küsimusena arutusele. Kampaania eesmärgiks oli saavutada, et valitsus algataks põlevkivienergeetikast väljumise tegevuskava. Ehkki sellist otsust 2018. aastal ei sündinud, olid aasta jooksul toimunud avalikud diskussioonid siiski samm edasi.

Jätkus **kliimamuutuste teemaline teavituskampaania** läbi veebilehe www.kliimamuutused.ee ja samanimelise Facebooki lehekülje, millel on praeguseks 1750 jälgijat. Veebis ja FB lehel avaldatakse jooksvalt kliimamuutustega seotud uudiseid. Teavituse eesmärgiks on anda Eesti inimestele infot, mida kliimamuutus tähendab, millest see on põhjustatud ja miks see meie jaoks oluline on. Eesti avalikkuse teadlikkus kliimamuutusest on seni olnud madal, ELF on võtnud sihiks seda muuta.

2018. a septembris alustas ELF koos Eesti Rohelise Liikumise (ERL) ja Keskkonnaõiguse Keskusega (KÕK) uut projekti „**Kliimamuutus ja Eesti energeetika tulevik**“, mille eesmärgiks on arendada mõtestatud ning kõiki osapooli kaasavat arutelu Eesti energeetika tulevikutsenaariumide teemal, sh põlevkivienergeetikalt taastuvenergiale ülemineku osas. Projekti rahastab Euroopa Kliimainitsiatiiv (EUKI) ja see kestab 2020. a novembrini.

Projekti mahukamad tegevused jäävad järgmistesse aastatesse, ent juba 2018. a viimastel kuudel panustasime kliimateemalisse avalikku arutellu omajagu:

- Aitasime kaasa ERLi PÕXITi rahvaalgatuse 23.10.19 arutelule Riigikogus ning osalesime 23.10.19 „Suud puhtaks“ saates, kus käsitleti mitme aasta jooksul esimest korda täie tõsidusega Eesti energeetika tulevikutsenaariume ja võimalusi põlevkivienergeetikast väljumiseks;
- tõime nii [kliimamuutused.ee](http://www.kliimamuutused.ee) lehel kui meedias avalikkuse ette olulisi arenguid kliima ja energeetika teemal:
  - o oktoobris avalikustatud IPCC eriraport 1,5C teemal
  - o detsembri alguses toimunud Pariisi leppe osapoolte kohtumine (COP24)
- koos Arengukoostöö Ümarlause, ERLi ja KÕKiga kutsusime Eesti poliitikuid avalikult üles toetama Euroopa Komisjoni puhta planeedi visiooni, milles tehti ettepanek, et EL võiks jõuda aastaks 2050 kliimanetraalsuseni;
- koos ERLi ja KÕKiga osalesime õigusloomes ja arengukavade koostamises:

- kommenteerisime Riigikogu menetluses olevat keskkonnatasude seaduse (KeTS) muutmise eelnõud, millega pandi paika uus põlevkivi ressursitasude süsteem;
- esitasime esmased seisukohad uue riikliku energia- ja kliimakava (REKK) eelnõule, REKK määrab Eesti edasised tegevussuunad aastani 2030.

Koos EKO-ga saatsime erakondadele Riigikogu valimiste eel keskkonnaühenduste poliitikasoovitused, milles kliima ja energeetika teema oli esikohal, ning 11 küsimust (neist kaks kliima- ja energeetika teemal), mille põhjal hindasime 2019. a alguses erakondade valimislubaduste keskkonnasõbralikkust.

Olulisemad artiklid ja kommentaarid:

- [CANi raport: Eesti on kliimaeesmärkide seadmisel ja täitmisel viimaste seas](#) (kliimamuutused.ee, 18.06.18)
- [Siim Kuresoo: Kas oleme valmis paavsti kliimasõnumiks ja suudame muutuda?](#) (Siim Kuresoo / Postimees, 25.09.18)
- [Raport: kliimamuutuste pidurdamine nõuab drastilisi samme](#) (kliimamuutused.ee, 8.10.18)
- [Kärt Vaarmari: Eesti ei tohi uue kliimakavaga lati alt läbi joosta](#) (Kärt Vaarmari / Postimees, 15.10.18)
- [Keskkonnaühendused ootavad riigilt selget tegevusplaani kliimavaenulikust põlevkivienergeetikast loobumiseks](#) (pressiteade, 23.10.18)
- [Avalik pöördumine: Eesti peab toetama Euroopa Komisjoni puhta planeedi visiooni](#) (11.12.18)
- [Esmane ülevaade: Mida arvata Poola kliimakõneluste tulemusest?](#) (kliimamuutused.ee, 16.12.18)
- [„Ümara jutuga kliimamuutust ei pidurda“](#) (Piret Väinsalu / ERR, 20.12.18)

ELFi liigikaitse programm

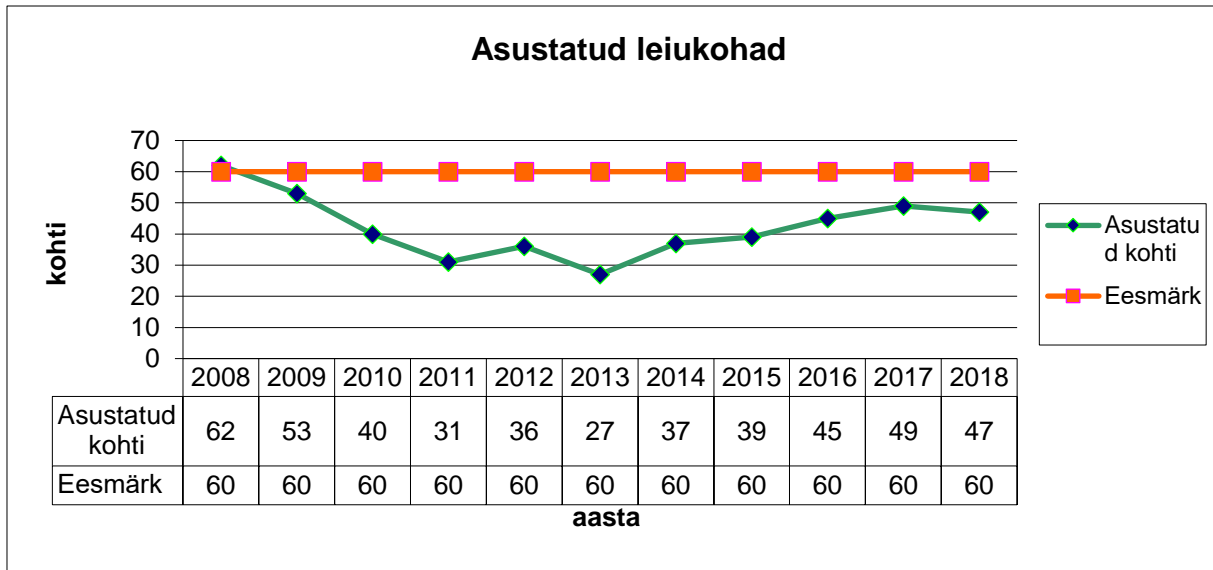
ELFi liigikaitse programmi üldeesmärk on Eesti loodusele omaste ja ohustatud liikide asurkondade elujõulisus. Strateegia eesmärgid lähiaastateks on järgmised:

- ELF on heaks tugistruktuuriks liigikaitseprojektide elluviimisel, kui konkreetse ohustatud liigi kaitsmiseks on olemas pädevad teadmised ja vahendid ning senine kaitse ei ole piisav;
- ELFi jaoks ajalooliselt prioriteetsed liigid – lendorav, nahkhiired, hülged ning kahepaiksed – on hästi kaitstud;
- kriitilisse olukorda sattunud ohustatud liikide kaitseks astub riik õigeaegselt tõhusaid samme.

Lendorav

Lendorava kaitse tegevuse põhieesmärk on olnud info kogumine lendorava esinemispaikade kohta ning selle liigi hea käekäigu eest seismine. Viimasel aastakümnel on lendoravate arvukus langenud alla jätkusuutlikkuse piiri.

Joonis 1. Asustatud lendorava elupaikade arv ja keskkonnastrateegia eesmärk

Lendoravate elupaikade vähenemise ja edasise killustumise vältimiseks on aastaid korraldatud lendorava elupaikade inventuure ning kavandatud lendorava leiukohti ühendavat võrgustikku, nende alusel on tehtud aastate jooksul mitmeid ettepanekuid lendorava püsielupaikade moodustamiseks. Selle tulemusena kinnitas keskkonnaminister 2016. a lendorava kaitse tegevuskava ning võttis kaitse alla uued lendorava püsielupaigad.

2017. aastal ELFi korraldatud **lendorava geneetilise uuringu** tulemusi tutvustati 2017. aastal Balti terioloogia konverentsil ja 2018. aastal 8. rahvusvahelisel oravlaste seisundit käsitleval kollokviumil Galways, Iirimaa. Ette on valmistatud teadusartikli käsikiri. Uuringu läbiviimist rahastas Keskkonnainvesteeringute Keskus.

ELF korraldas 2017. ja 2018. aastal infopäevad lendorava bioloogia, ökoloogia ja tema kaitse korraldamise võimaluste tutvustamiseks maaomanikele ja ametnikele. Kokku korraldati neli infopäeva, millest kaks 2017. aastal ja kaks 2018. aastal. Infopäevade korraldamist rahastas Keskkonnainvesteeringute Keskus.

ELF osales Soome-Eesti lendorava kaitse ühisprojekti taotluse ettevalmistamisel, mis sai 2018. aasta augustis Euroopa Komisjoni LIFE programmist positiivse rahastamisotsuse. Projekti Eesti osa eesmärgiks on kaitsetegevuskavaga ettenähtud tegevused: lendoravale sobivate metsade inventeerimine, ühenduskoridoride kavandamine, pesakastide valmistamine, ülespanek ja hooldamine, lendorava elupaikades kujundusraiate ruumiline planeerimine, metsamajandamise juhiste koostamine, näidisraiate läbiviimine, erametsaomanike probleemidele lahenduste leidmine ja lendoravaga seotud probleemide selgitamine meedias.

Nahkhiired

2017. aastal alanud EL LIFE projekti „**Tiigilendlase (*Myotis dasycneme*) elupaikade parandamine Eestis (EstBatLIFE projekt)**“ raames toimus 2018. aastal rida nahkhiirte kaitse korraldamiseks ettevalmistavaid tegevusi:

- Jaanuaris toimus projekti juhtrühma esimene koosolek, kus seati esimesed praktilised sihid. Veebruaris pandi paika külastuskoormuse loendurid kõigil projektialadel.

- Veebruaris-märtsis viidi läbi nahkhiirte loendus kõigis nahkhiirte talvituskoobastes kõigil projektialadel (teine samasugune loendus toimub veebruaris-märtsis 2019 ja siis võetakse andmed ka kokku).
- Mais aidati Keskkonnaametil korraldada Euroopa olulisima nahkhiirekaitsega tegeleva rahvusvahelise võrgustiku, EUROBATS nõukoja aastakoosolekut Tallinnas. Selle raames korraldati rahvusvahelisele nahkhiirekaitsjate grupile ka ühe projektiala – Ülgase külastus.
- Augustis toimusid Eesti looduse päeva raames esimesed neli avalikku nahkhiireretke (Tallinnas, Tartus, Haapsalus ja Narvas) ja projekti töörühm käis Hollandis koolitusreisil, kus saadi palju kogemusi nii nahkhiirte talvituskoobaste trellitamise ja tarastamise kui ka nahkhiirte varjekastide seire ja detektor-uuringute ning nahkhiirte poegimiskoloonia jälgimise kohta majades.
- Oktoobris toimusid esimesed nahkhiiretalgud Vääna-Postil: prügi koristamine talvituspaigas ja õigusvastaselt rajatud käiguühenduse sulgemine.
- Novembris-detsembris toimusid ettevalmistavad koosolekud projekti kaitsekorralduslike tegevuste (tarastamine, trellitamine, elektroonilise valve sisse seadmine, tuuletõmbuse vähendamine ja varingute turvamine) detailide kokku leppimiseks ametkondadega. Piusale paigaldati veebipõhine looduskaamera, nn nahkhiirekaamera.

Aasta lõpus kavandati ka 2019. aasta tegevusi – kooskõlastused maaomanikega, tarastamise ja trellitamise projekteerimis- ja ehitustööd, infotahvlite valmistamine ja paigaldamine, ühe püstšahti sulgemine Humalas, trepi rajamine Ülgasel ja turvatruubi paigaldamine Piusal. Projekti rahastab Euroopa Liidu LIFE programm, SA Keskkonnainvesteeringute Keskus ja projekti partnerid.

EstBatLIFE projektijuht on Lauri Klein ning ekspert Lauri Lutsar.

Lähem info projekti kohta: <http://elfond.ee/nahkhiired>

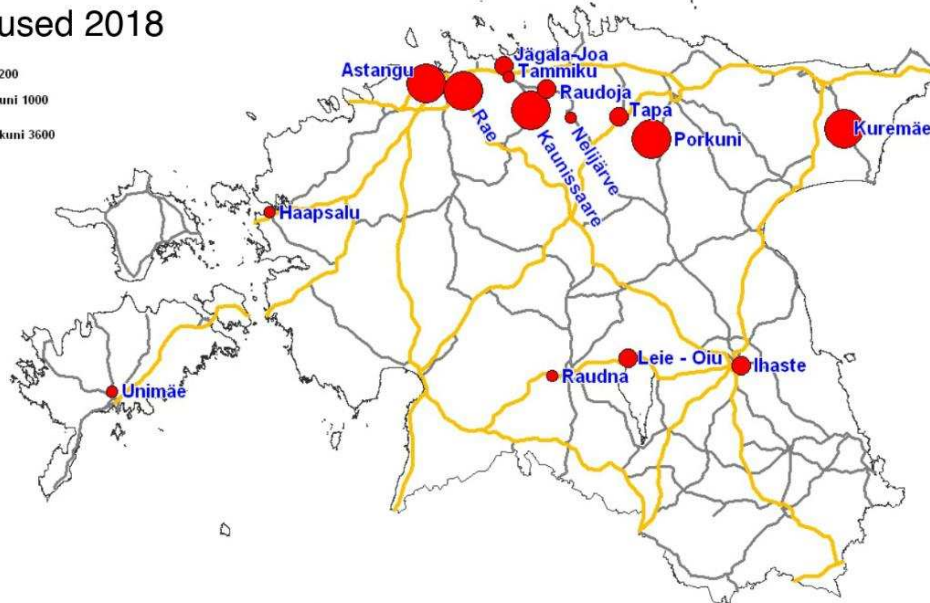
Konnad teel(t)

Alates 2012. aastast on ELF kevaditi korraldanud KIKi toel kahepaiksete üle tee aitamise kampaaniat „Konnad teel(t)“ projekti raames. Aktsiooni „Konnad teel(t)“ eesmärk on päästa kevaditi maanteedel hukkuvaid kahepaikseid vabatahtlike talgutel ning teha teavitustööd Eesti konnaliikide ning nende eluviiside kohta. Konnatunneleid on Eestis rajatud seni nelja asukohta. Siiski hakkab kevadise massrände ajal jätkuvalt kümneid tuhandeid kahepaikseid maanteedel.

Seitsme aasta jooksul on üle tee aidatud pea 95 500 kahepaikset, talgutel on vabatahtlikud kokku osalenud ca 2625 korda. Vabatahtlikku tööd on talgute raames kokku tehtud ca 5250 tundi.

2018. aastal abistasid vabatahtlikud konnatalgute käigus teeületusel ca 14 700 pulmapaikadesse teel olnud kahepaikset. Korraldati 3 infoüritust, millel osales ca 100 last ja täiskasvanut. Toimus 15 konnatalgut üle Eesti ning vabatahtlikud käisid talgutel ca 475 korda. Suurimad rändekohad olid: Rae (3529), Porkuni (2723) ja Astangu Tallinnas (2574 päästetud konna). Kokku päästeti 10752 harilikku kärnkonna, 3305 rohukonna, 384 rabakonna ja 257 tähnikesilikku.

Tulemused 2018

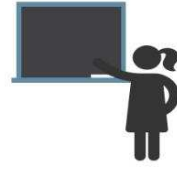
15 talgukohta

14700 konna

475 talgulist

3 infoüritust

powered by

 PIKTOCHART

„Konnad tee(t)“ kampaania raames tähistati ühes Tallinna Loomaaiaga 28. aprillil rahvusvahelist konnapäeva ning koos Tartu Loodusmajaga korraldati Tartu Loodusfestivali raames filmiõhtu. Keskkonnakuu raames kommenteeriti Matsalu Loodusfilmide Festivali võidufilmi „Kärnkonna lugu“, mida näidati ERR telekanalites. Videoid konnadest oodati ka videovõitlusele. „Konnad tee(t)“ kampaaniat tutvustati Eestit külastanud Soome Herpetoloogide Seltsile ja SAVE THE FROGS! organisatsiooni eestvedajale USAst. Lisaks pälvisid Keskkonnakäpa konkursil tunnustuse kaks konnapäästeaktsioonides osalenud tubli vabatahtlikku.

Projekti tegevusi rahastas SA Keskkonnainvesteeringute Keskus. Projekti eestvedajaks oli 2018. aastal Kristiina Kübarsepp, vabatahtlike tegutsemist koordineeris Kadri Aller. 2019. aastal on plaanis jätkata talgute korraldamise propageerimist ning Eesti kahepaiksete tutvustamist.

Metsloomade ravi

Koostöös Maaülikooli ja Keskkonnametiga jätkati metsloomade abistustegevustega Maaülikooli loomakliiniku juures. 2018. aastal oli 150 metsloomast patsienti, kellest enamuses kaitsealused liigid. Oluliselt parandati kliinikusiseseid tingimusi metsloomade abistamiseks ja bio-ohutuse tagamiseks. Prioriteetseteks suundadeks on metsloomade ja keskkonnatervise uuringud ning valdkondlikud nõuande ja koolitustegevused. Tegevusi korraldab veterinaar Dr Madis Leivits.

Looduskaitse andmebaas

ELFi looduskaitse andmebaas hõlmab enamikku Eesti elupaigatüüpe ja loodusväärtusi. Läbi viidud üle-eestiliste inventuuride [põlismetsad (1993-1996); puisniidud (1995-1996); märgalad (1996-1998); niidud (1999-2001); sood (2009-2018) jt.] andmed on digitaliseeritud ja süstematiseeritud.

Andmebaas koosneb 31.12.2018 seisuga 24679 kirjest (millele lisandub 6975 ajaloolist niudukirjet), iga kirje on ühe konkreetse elupaiga kohta (hõlmab tavaliselt 0,5–100 ha) ja sisaldab andmeid selle seisundi, väärtuste ja liigilise koosseisu kohta. Mullused uued kirjed lisandusid eelkõige soode vaheinventuuri käigus seni inventeerimata objektide kohta.

Väljavõtteid kaitstavate liikide ja väärtuslike koosluste kohta on regulaarselt edastatud Keskkonnaregistrile (EELIS), Keskkonnaministeeriumi looduskaitseosakonnale, Euroopa Komisjonile jt asjakohastele institutsioonidele ning Tartu Ülikooli jt teadlastele. Lisaks "traditsioonilisele" väljavõttele (ELF_inventuurid) on EELIS-es ka eraldi teemakiht 'sood', mille materjal põhineb ELFi 1997. ja 2009.-2018. a välitöödel.

ELFi andmebaas vastab Euroopa Liidu Natura 2000 kriteeriumidele ja võimaldab selle kasutust riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Muu hulgas on see oluline vahend, püüdmaks tagada Natura 2000 protsessi objektiivsust looduskaitsest aspektidest lähtuvalt. Nii valmistas ELF andmebaasi põhjal 2018. a ette Eesti kõigi Natura soolupaikade seirearuande (aastate 2012 - 2018 kohta) ning edastas selle Keskkonnaagentuurile.

Samuti on oluline seirata Natura kriteeriumide täitmist Eesti riigi ja arendajate poolt (arendustegevus, sh planeeringud; riikliku ülevaate koostamine Natura-alade kaitse osas; Natura-aladel loodushoiutööde rahastamine). Nendele tegevustele aitab kaasa osalemine Eesti-sisestes ja rahvusvahelistes koostöövõrgustikes (Eesti Keskkonnaühenduste Koda, WWF, CEEWeb, IUCN).

Igaühe looduskaitse

ELFi üldine eesmärk on, et igaüks saab elurikkust suurendada ja tunneb end osana looduskaitsest. Lähiaastate strateegilised eesmärgid on:

- igal huvilisel on piisavad praktilised teadmised ja oskused, et oma elukeskkonda rohkem elurikkust tuua;
- ELFi talgutel osaleb igal aastal 1500 inimest, teaberingi on kaasatud 3000 inimest;
- riiklikku looduskaitset täiendab ja toetab eraomandil ja erainitsiatiivil põhinev looduskaitse;
- ELFil on 1000 püsiannetajat, annetustest kogutakse 150 000 eurot aastas ning ettevõtete toetustest 150 000 eurot aastas.

ELFi loodustalgud

ELFi talgute 2018. aasta oli pühendatud kimalastele ning teema-aasta tegevustest saab ülevaate veebilehel <http://talgud.ee/kimalased>.

Kokku toimus 2018. aastal ELFi eestvedamisel Eesti eri paigus 65 talgut 184 päeval aastast. Talgutel osales 1010 vabatahtlikku, kes panustasid looduse heaks 7771 tundi tööd. Avalikkusele olid osalemiseks avatud 44 talgut, ülejäänud üritustel osalesid sõpruskonnad, ettevõtete kollektiivid ja vabaühendused. Talgutööd olid suunatud põhiliselt pärandkoosluste hooldamisele ja taastamisele, märgala taastamisele ning spetsiifiliste liigikaitseliste tööde tegemisele: niitmine, võsavõtmine, kuivenduskraavide tammistamine. 14 talgut toimusid kahepaiksete heaks (kõre, mudakonn, harivesilik) ning 12 talgul tegutses lindude heaolu nimel (must-toonekurg, niidurüdi). Lisaks tegeleti tänavu tavapärasest enam invasiivsete võõrtaimeliikide tõrjega (kanada kuldvits, verev lemmalts). Kimalaste teema-aasta raames toimusid osal talgulil kimalaseloengud ja/või –retked lepidopteroloogide Allan Selini ja Urmas Jürivete juhendamisel. Lisaks koostas vabatahtlik Celia Lopez Cañizares Hispaaniast teema-aasta videoid ning valmistas kimalasemaskoti.

ELFi talgute suvekool toimus 2018. aastal juba viiendat korda. Teist aastat toimus suvekool Palupõhjas, kus niideti taastataval puisniidul käsitsi heina. Suvekoolis osales 67 suurt ja väikest talgulist. Lisaks niitmisele toimusid harivad loengud ja töötoad pärandmaastike, pärimuskultuuri ja kimalaste teemal. Kohal olid ka pärimusmuusikud.

Talgute korraldamist rahastasid KIK, RMK, LIFE programm, eraannetajad ning talgutel osalejad. Talgute projekti töötajad 2018. aastal olid: Kadri Aller, Elo Uibokand ja Siim Kuresoo. Suvekooli korraldamisega tegeles Mart Kiis. 2019. aastal jätkuvad talgut sarnaselt 2018. aasta mahule. Aasta teemaks on ööloomad ning ELFi talgute suvekool kavatakse taas korraldada Palupõhjas.

Teeme Ära talgupäev 2018

2018. aastal oli ELF jätkuvalt üle-eestilise Teeme Ära talgupäeva peakorraldaja. Seekordsel talgupäeval kasvas pisut taas nii talgute kui talguliste arv – kokku peeti 2177 talgut kokku 53 128 osalejaga, mis moodustab Eesti elanikkonnast 4%. Maakondade arvestuses korraldati enim talgud Harjumaal ja Tallinnas, kus osales 469 talgul kokku 15 343 inimest. Elanike arvu järgi võttis kõige rohkem inimesi talgutest osa Saaremaal, kus osales 222 talgul 4629 inimest ehk 13,9% maakonna elanikest. Järgnesid Hiiumaa 11,9%, Läänemaa 11,6% ja Järvamaa 9%-ga maakonna elanikest.

5. mail 2018 peetud talgupäev oli Eesti juubelisünnipäeva ja Euroopa kultuuripärandi aasta hõnguga. Teeme Ära talgupäeva, EV100 programmi kuuluva suurima vabatahtlike osalusega sündmuse fookuses oli üleskutse kaunistada Eesti oma kodukihelkonna värvidega ja rikastada talgulauda põnevate maitsetega erinevatest rahvusköökidest.

Koostöös Omnivaga said sel aastal kiiremad talgujuhud tellida oma kogukonnale uued grupipostkastid. Ühise talgutööna võis valmistada postikastialused, värvida need oma kodukihelkonna värvidesse ning paigaldada seejärel postkastid. Sel moel sai enam kui 2000 kodu uued postkastid. Koostöös Eesi Rahvusringhäälinguga kutsus talgupäeva meeskond üles kõiki inimesi ja organisatsioone tegusa talgupäeva lõpetuseks istutama kogu seltskonnaga ühiselt oma puu.

Talgupäeva meeskond arvutas välja ka talgupäeval osalenute vabatahtliku töö väärtuse. Arvestades konservatiivselt talguliste panuseks keskmiselt 5 tundi töötasu alammääraga (2,78€/h) ja talgujuhtide panuseks 20 tundi Eesti keskmise töötasumääraga (7,4€/h), on seekordse talgupäeva vabatahtliku töö koguväärtuseks 1 060 675 eurot.

Talgupäeva korraldasid Eestimaa Looduse Fond, Eesti Külaliikumine Kodukant ja nende ümber koondunud võrgustik. Partneritena löid kaasa Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Riigikantselei Eesti Vabariik 100 korraldustoimkond, Kultuuriministeerium, Selver, Integratsiooni Sihtasutus, Tamrex, Vizeum, Vivacolor, Bauhof, Omniva, Tele2, Nordic Hotel Forum, Dorpat jt.

Teeme Ära talgupäeva eesmärk on panustada Eesti kodanikuühiskonna arengusse, edendades kodanikes aktiivset hoiakut, tugevdades kohalikke kogukondi ja toetades nende liidrite kujunemist. Talgupäev on kogukonna pidupäev ning iga kogukond, ühendus või aktiivne kodanik saab ise otsustada, mis vajab tegemist ning milleks teisi inimesi kaasa kutsuda.

Välja antud stipendiumid ja toetused

ELF annab igal aastal välja noore looduskaitseja auhinda, mille juurde kuulub 1000 euro suurune stipendium. Noore looduskaitseja auhind loodi Kaja ja Aleksei Lotmani sihtrahastamise baasil 2005. aastal, 2018. aastal anti seda välja 13. korda. Noore looduskaitseja auhinna žürii valis 2018. aasta nooreks looduskaitsejaks Lennart Lennuki, kes paistab silma nii põneva teadustööga merebioloogias kui ka väga mitmekülgse tegevusega loodusmuuseumis, kus ta muuhulgas kureerib näitusi ja peab loenguid. Ühtlasi on mitmed Lennarti hobid seotud just loodusharidusega. Auhind anti pidulikult üle ELFi sünnipäeval 1. veebruaril 2019.

2018. a korraldas ELF seitsmendat korda Läänemeresõbraliku taluniku konkursi. Kandidaadiks sobisid Eesti põllumajandustootjad ja talunikud, kes on võtnud kasutusele häid ja uuenduslikke praktikaid selleks, et vähendada taimetoitainete veekogudesse, sh Läänemerre kandumist. Konkurs toimus kahes voorus: kohalikus ja rahvusvahelises. Kohaliku konkursi ja 1000-eurose stipendiumi võitis Pajumäe talu noor peremees Viljar Veidenberg Viljandimaalt. Konkursi võidu tõi pidev keskkonnasäästlik lähenemine, eeskujulikult läbi mõeldud toitaineringlus ning innovaatiline ressursikasutus vastavatud uues meiereis. Oktoobris esindas Pajumäe talu Eestit rahvusvahelise žürii ees. Rahvusvaheline üldvõit läks sel korral Poola.

Rahvusvaheline konkurss korraldatakse Läänemere regioonis ka 2019. aastal, kuhu oodatakse kandidaate juba veebruaris. Täpsem info konkursi kohta: <http://elfond.ee/laanemeretalunik>.

Raamatupidamise aastaaruanne

Bilanss

(eurodes)

	31.12.2018	31.12.2017	Lisa nr
Varad			
Käibevarad			
Raha	934 158	536 581	2
Nõuded ja ettemaksud	67 011	27 857	3, 4
Varud	1 020	1 642	
Kokku käibevarad	1 002 189	566 080	
Põhivarad			
Investeeringud tütar- ja sidusettevõtjatesse	7 983	7 983	5
Kinnisvarainvesteeringud	21 079	22 135	6
Materiaalsed põhivarad	82 797	60 887	7
Immateriaalsed põhivarad	709	1 405	8
Kokku põhivarad	112 568	92 410	
Kokku varad	1 114 757	658 490	
Kohustised ja netovara			
Kohustised			
Lühiajalised kohustised			
Võlad ja ettemaksud	97 346	58 187	4, 10
Eraldised	0	2 273	12
Sihtotstarbelised tasud, annetused, toetused	863 275	444 779	13
Kokku lühiajalised kohustised	960 621	505 239	
Kokku kohustised	960 621	505 239	
Netovara			
Sihtkapital/Osakapital nimiväärtuses	10 932	10 932	
Eelmiste perioodide akumuleeritud tulem	142 319	144 439	
Aruandeaasta tulem	885	-2 120	
Kokku netovara	154 136	153 251	
Kokku kohustised ja netovara	1 114 757	658 490	

Tulemiaruanne

(eurodes)

	2018	2017	Lisa nr
Tulud			
Annetused ja toetused	975 733	582 872	14
Tulu ettevõtlusest	71 888	48 608	15
Muud tulud	6 875	0	12
Kokku tulud	1 054 496	631 480	
Kulud			
Sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsesed kulud	-435 778	-217 746	16
Mitmesugused tegevuskulud	-97 839	-69 755	17
Tööjõukulud	-508 507	-333 066	18
Põhivarade kulum ja väärtuse langus	-11 448	-12 977	
Kokku kulud	-1 053 572	-633 544	
Põhitegevuse tulem	924	-2 064	
Intressikulud	0	-26	
Muud finantstulud ja -kulud	-39	-30	
Aruandeaasta tulem	885	-2 120	

Rahavoogude aruanne

(eurodes)

	2018	2017	Lisa nr
Rahavood põhitegevusest			
Põhitegevuse tulem	924	-2 064	
Korrigeerimised			
Põhivarade kulum ja väärtuse langus	11 448	12 977	
Muud korrigeerimised	-39	-30	
Kokku korrigeerimised	11 409	12 947	
Põhitegevusega seotud nõuete ja ettemaksete muutus	-39 154	-1 448	
Varude muutus	621	-1 364	
Põhitegevusega seotud kohustiste ja ettemaksete muutus	455 383	15 271	
Makstud intressid	0	-26	
Laekumised sihtotstarbelistest tasudest, annetustest, toetustest	0	45 187	
Kokku rahavood põhitegevusest	429 183	68 503	
Rahavood investeerimistegevusest			
Tasutud materiaalsete ja immateriaalsete põhivarade soetamisel	-31 606	-1 394	
Kokku rahavood investeerimistegevusest	-31 606	-1 394	
Rahavood finantseerimistegevusest			
Kapitalirendi põhiosa tagasimaksed	0	-3 618	
Kokku rahavood finantseerimistegevusest	0	-3 618	
Kokku rahavood	397 577	63 491	
Raha ja raha ekvivalendid perioodi alguses	536 581	473 090	2
Raha ja raha ekvivalentide muutus	397 577	63 491	
Raha ja raha ekvivalendid perioodi lõpus	934 158	536 581	2

Netovara muutuste aruanne

(eurodes)

			Kokku netovara
	Sihtkapital/Osakapital nimiväärtuses	Akumuleeritud tulem	
31.12.2016	10 932	144 439	155 371
Aruandeaasta tulem		-2 120	-2 120
31.12.2017	10 932	142 319	153 251
Korrigeeritud saldo 31.12.2017	10 932	142 319	153 251
Aruandeaasta tulem		885	885
31.12.2018	10 932	143 204	154 136

Raamatupidamise aastaaruande lisad

Lisa 1 Arvestuspõhimõtted

Üldine informatsioon

SA Eestimaa Looduse Fond raamatupidamise aastaaruanne on koostatud kooskõlas Eesti finantsaruandluse standardiga. Eesti finantsaruandluse standardiga põhinõuded on kehtestatud Eesti Vabariigi raamatupidamise seaduses, mida täiendavad Raamatupidamise Toimkonna poolt välja antud juhendid.

Raamatupidamise aastaaruanne on koostatud eurodes.

Raha

Raha ja selle ekvivalentidena kajastatakse bilansis raha kirjel ja rahavoogude aruandes kassas olevat sularaha, arvelduskontode jääke (v.a. arvelduskrediit), kuni 3-kuulisi tähtajalisi deposiite ning rahaturufondi osakuid. Kasutatud arvelduskrediiti kajastatakse bilansis lühiajaliste laenukohustuste koosseisus.

Välisvaluutas toimunud tehingud ning välisvaluutas fikseeritud finantsvarad ja -kohustised

Välisvaluutas fikseeritud tehingute kajastamisel on aluseks võetud tehingu toimumise päeval ametlikult kehtinud Euroopa Keskpanga valuutakursid. Kõik välisvaluutas fikseeritud monetaarsed varad ja -kohustised (rahas tasutavad nõuded ja laenud) ning välisvaluutas fikseeritud mittemonetaarsed varad ja -kohustised, mida kajastatakse õiglase väärtuse meetodil (õiglase väärtuse meetodil kajastatavad kinnisvarainvesteeringud; bioloogilised varad; lühi- ja pikaajalised finantsinvesteeringud aktsiatesse ja teistesse omakapitaliinstrumentidesse, mille õiglane väärtus on usaldusväärselt hinnatav), hinnatakse bilansipäeval ümber eurodesse ametlikult kehtivate Euroopa Keskpanga valuutakursside alusel. Välisvaluutatehingutest saadud kasumid ja kahjumid kajastatakse kasumiaruandes perioodi tulu ja kuluna.

Finantsinvesteeringud

Lühi- ja pikaajaliste finantsinvesteeringute kajastamisel kasutatakse väärtuspäeva meetodit.

Lühiajaliste finantsinvesteeringutena kajastatakse kauplemiseesmärgil hoitavad väärtpaberid (aktsiad, võlakirjad, obligatsioonid, fondi osakud jne.) ning kindla lunastustähtajaga väärtpaberid, mille lunastustähtaeg on 12 kuu jooksul bilansipäevast. Pikaajaliste finantsinvesteeringutena (muude pikaajaliste aktsiate ja väärtpaberitena) kajastatakse väärtpabereid (aktsiad, võlakirjad, obligatsioonid, fondi osakud jne.), mida tõenäoliselt ei müüda lähema 12 kuu jooksul (v.a. investeeringud tütar- ja sidusettevõtjatesse) ning kindla lunastustähtajaga väärtpaberid, mille lunastustähtaeg on hiljem kui 12 kuud pärast bilansipäeva.

Lühi- ja pikaajalisi finantsinvesteeringuid aktsiatesse ja teistesse omakapitaliinstrumentidesse (v.a. sellised osalused tütar- ja sidusettevõtjates, mida kajastatakse konsolideerimise või kapitaliosaluse meetodil) kajastatakse õiglases väärtuses, juhul kui see on usaldusväärselt hinnatav. Õiglase väärtuse aluseks on finantsinstrumendi noteeritud turuhind. Aktsiaid ja muid omakapitaliinstrumente, mille õiglane väärtus ei ole usaldusväärselt hinnatav, kajastatakse soetusmaksumuses (miinus võimalikud allahindlused, kui investeeringu kaetav väärtus on langenud alla bilansilise väärtuse).

Tütar- ja sidusettevõtjate aktsiad või osad

Tütarettevõtteks loetakse ettevõtet, mille üle emaettevõtjal on kontroll. Tütarettevõtet loetakse emaettevõtja kontrolli all olevaks, kui emaettevõtja omab kas otseselt või kaudselt üle 50% tütar-ettevõtja hääleõiguslikest aktsiatest või osadest või on muul moel võimeline kontrollima tütar-ettevõtja tegevus- ja finantspoliitikat.

Sidusettevõtte on ettevõtte, mille üle emaettevõttel on oluline mõju, kuid mida ta ei kontrolli. Üldjuhul eeldatakse olulise mõju olemasolu juhul, kui ettevõtte omab sidusettevõttes 20% kuni 50% hääleõiguslikest aktsiatest või osadest.

Investeeringud tütar- ja sidusettevõtetesse kajastatakse bilansis kasutades kapitaliosaluse meetodit. Kapitaliosaluse meetodi kohaselt võetakse investeering algsele arvele tema soetusmaksumuses, mida korrigeeritakse järgmistel perioodidel ettevõtte osalusega muutustes investeeringuobjekti omakapitalis (nii muutused investeeringuobjekti kasumis/kahjumis kui muudel omakapitali kirjetel), omandamisel tekkinud firmaväärtuse võimalike allahindlustega ning omandamisel tekkinud negatiivse firmaväärtuse tuluna kajastamisega.

Omavahelistes tehingutes tekkinud realiseerumata kasumid elimineeritakse vastavalt ettevõtte osaluse suurusele. Realiseerimata kahjumid elimineeritakse samuti, välja arvatud juhul, kui kahjumi põhjuseks on vara väärtuse langus.

Juhul kui ettevõtte osalus kapitaliosaluse meetodil kajastatava investeeringuobjekti kahjumis on võrdne või ületab investeeringuobjekti bilansilist väärtust, vähendatakse investeeringu bilansilist väärtust nullini ning edasisi kahjumeid kajastatakse bilansiväliselt. Juhul kui ettevõtte

on garanteerinud või kohustatud rahuldama investeringuobjekti kohustusi, kajastatakse bilansis nii vastavat kohustust kui kapitaliosaluse meetodi kahjumit.

Osalust omandatud tütar- ning sidusettevõtete varades ja kohustustes ning omandamisel tekkinud firmaväärtust kajastatakse bilansis netosummana vastavalt real „Investeeringud tütar- ja sidusettevõtjatesse“.

Nõuded ja ettemaksud

Nõuetena ostjate vastu kajastatakse ettevõtte tavapärase äritegevuse käigus tekkinud lühiajalisi nõudeid. Nõudeid ostjate vastu kajastatakse korrigeeritud soetusmaksumuses (s.o nominaalväärtus miinus vajadusel tehtavad allahindlused).

Individuaalselt oluliste nõuete väärtuse langust (st. vajadust allahindluseks) hinnatakse iga ostja kohta eraldi, lähtudes eeldatavasti tulevikus laekuvate summade nüüdisväärtusest. Selliste nõuete puhul, mis ei ole individuaalselt olulised ja mille suhtes ei ole otseselt teada, et nende väärtus oleks langenud, hinnatakse väärtuse langust kogumina arvestades eelmiste aastate kogemust laekumata jäänud nõuete osas. Varem alla hinnatud ebatõenäoliste nõuete laekumist kajastatakse ebatõenäoliselt laekuvate nõuete kulu vähendamisena.

Varud

Varud võetakse algselt arvele nende soetusmaksumuses, mis koosneb ostukulutustest, tootmiskulutustest ja muudest kulutustest, mis on vajalikud varude viimiseks nende olemasolevasse asukohta ja seisundisse.

Varude ostukulutused sisaldavad lisaks ostuhinnale varude ostuga kaasnevaid mittetagastatavaid makse ja varude soetamisega otseselt seotud transpordikulutusi, millest on maha arvatud hinnaalandid ja dotatsioonid. Varude tootmiskulutused sisaldavad nii otseseid toodetega seotud kulutusi (tooraine ja materjalide ning pakkematerjali maksumus, lõpetamata toodangu ladustamisega seotud vältimatud kulutused, tööliste palgad) kui ka proportsionaalset osa tootmise üldkuludest (tootmishoonete ja -seadmete amortisatsioon, remondikulu, tootmisega seotud juhtkonna palgad).

Varude soetusmaksumuse arvestuspõhimõtted

Varude soetusmaksumuse arvestamisel kasutatakse FIFO meetodit.

Varud hinnatakse bilansis lähtudes sellest, mis on madalam, kas soetusmaksumus või neto realiseerimisväärtus.

Kinnisvarainvesteeringud

Kinnisvarainvesteeringuna on kajastatud kinnisvaraobjekte (maa, hoone), mida ettevõtte hoiab renditulu teenimise või turuväärtuse kasvu eesmärgil ja mida ei kasutata enda majandustegevuses. Kinnisvarainvesteering võetakse bilansis algselt arvele tema soetusmaksumuses, mis sisaldab ka soetamisega otseselt seonduvaid tehingutasusid (s.o notaritasud, riigilõivud, nõustajatele makstud tasud ja muud kulutused, ilma milleta ei oleks ostutehing tõenäoliselt aset leidnud). Edasi kajastatakse kinnisvarainvesteeringuid soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja võimalikud allahindlused väärtuse langusest. Amortisatsiooni arvestamisel kasutatakse lineaarset meetodit. Amortisatsioonimäär määratakse igale kinnisvarainvesteeringu objektile eraldi, sõltuvalt selle kasulikust tööeast. Juhul kui kinnisvarainvesteeringu objekt koosneb üksteisest eristatavatest komponentidest, millel on erinevad kasulikud eluead, võetakse need komponendid raamatupidamises arvele eraldi varaobjektidena ning määratakse ka vastavalt nende kasulikule elueale eraldi amortisatsiooninormid. Ettevõtte kinnisvarainvesteeringule rakendatav amortisatsioonimäär on 2-5% aastas. Amortisatsiooni arvestamist alustatakse hetkest, mil vara on kasutatav vastavalt juhtkonna poolt plaanitud eesmärgil ning lõpetatakse kui lõppväärtus ületab bilansilist jääkmaksumust

Hilisemad kulutused on lisatud kinnisvarainvesteeringu soetusmaksumusele juhul, kui need vastavad materiaalse põhivara mõistele ja bilansis kajastamise kriteeriumitele. Muud hilisemad kulutused (näiteks remont, hooldus) on kajastatud aruandeperioodi kuludes. Juhul, kui kinnisvarainvesteeringu objektile vahetatakse välja mõni komponent, lisatakse uue komponendi soetusmaksumus objekti soetusmaksumusele ning asendatava komponendi jääkmaksumus kantakse bilansist maha.

Materiaalsed ja immateriaalsed põhivarad

Materiaalseks põhivaraks loetakse ettevõtte enda majandustegevuses kasutatavaid varasid kasuliku tööeaga üle ühe aasta ja maksumusega alates 2000 eurot.

Materiaalne põhivara võetakse algselt arvele tema soetusmaksumuses, mis koosneb ostuhinnast (k.a tollimaks ja muud mittetagastatavad maksud) ja otseselt soetamisega seotud kulutustest, mis on vajalikud vara viimiseks tema tööseisundisse ja –asukohta. Materiaalset põhivara kajastatakse bilansis tema soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja võimalikud väärtuse langusest tulenevad allahindlused. Kapitalirendile võetud materiaalse põhivara arvestus toimub sarnaselt ostetud põhivaraga.

Materiaalse põhivara objektile tehtud hilisemad väljaminekud kajastatakse põhivarana, kui on tõenäoline, et ettevõtte saab varaobjektiga seotud tulevast majanduslikku kasu ning varaobjekti soetusmaksumust saab usaldusväärselt mõõta. Muud hooldus- ja remondikulud kajastatakse kuluna nende toimumise momendil.

Amortisatsiooni arvestamisel kasutatakse lineaarset meetodit. Amortisatsioonimäär määratakse igale põhivara objektile eraldi, sõltuvalt selle kasulikust tööeast. Olulise lõppväärtusega varaobjektide puhul amortiseeritakse kasuliku eluea jooksul kulusse ainult soetusmaksumuse ja lõppväärtuse vahelist amortiseeritavat osa. Juhul, kui vara lõppväärtus ületab tema bilansilist jääkmaksumust, lõpetatakse vara amortiseerimine. Juhul kui materiaalse põhivara objekt koosneb üksteisest eristatavatest komponentidest, millel on erinevad kasulikud eluead, võetakse need komponendid raamatupidamises arvele eraldi varaobjektidena ning määratakse ka vastavalt nende kasulikule elueale eraldi amortisatsiooninormid.

Piiramata kasutuseaga objekte (maa, püsiva väärtusega kunstiteosed, muuseumieksponaadid ja raamatud) ei amortiseerita.

Amortisatsiooni arvestamist alustatakse hetkest, mil vara on kasutatav vastavalt juhtkonna poolt plaanitud eesmärgil ning lõpetatakse kui lõppväärtus ületab bilansilist jääkmaksumust, vara lõpliku eemaldamiseni kasutusest või ümberklassifitseerimisel "müügiootel põhivaraks". Igal bilansipäeval hinnatakse kasutatavate amortisatsioonimäärade, amortisatsioonimeetodi ning lõppväärtuse põhjendatust.

Juhul kui põhivara kaetav väärtus (s.o kõrgem kahest järgnevast näitajast: vara neto müügihind või vara kasutusväärtus) on väiksem tema bilansilisest jääkmaksumusest, on materiaalse põhivara objektid alla hinnatud nende kaetavale väärtusele.

Laenukasutuse kulutused (näiteks intressid), mis on seotud materiaalse põhivara ehitusega, kapitaliseeritakse antud objekti soetusmaksumuses perioodi jooksul, mis on vajalik vara otstarbekohasesse kasutusvalmidusse viimiseks. Muid laenukasutuse kulutusi kajastatakse tekkeperioodil kuluna.

Põhivarade arvelevõtmise alampiir 2000

Kasulik eluiga põhivara gruppide lõikes (aastates)

Põhivara grupi nimi	Kasulik eluiga
Ehitised	20
Masinad ja seadmed	4
Immateriaalne põhivara	4

Piiramatu kasuliku elueaga vara (maa, püsiva väärtusega kunstiteosed, muuseumieksponaadid, raamatud) ei amortiseerita vaid kontrollitakse kord aastas vara väärtuse langust, võrreldes vara bilansilist maksumust kaetava väärtusega.

Amortiseeritavate varade puhul hinnatakse vara väärtuse võimalikule langusele viitavate asjaolude esinemist. Selliste asjaolude esinemise korral hinnatakse vara kaetavat väärtust ning võrreldakse seda bilansilise maksumusega.

Väärtuse langusest tekkinud kahjum kajastatakse summas mille võrra vara bilansiline maksumus ületab selle kaetava väärtuse. Vara kaetav väärtus on vara õiglane väärtus, millest on maha lahutatud müügikulutused, või selle kasutusväärtus, vastavalt sellele, kumb on kõrgem. Vara väärtuse languse hindamise eesmärgil hinnatakse kaetavat väärtust kas üksiku varaobjekti või väikseima võimaliku varade grupi kohta, mille jaoks on võimalik rahavoogusid eristada.

Varade allahindlusi kajastatakse aruandeperioodi kuluna.

Kord alla hinnatud varade puhul hinnatakse igal järgmisel bilansikuupäeval, kas võib olla tõenäoline, et vara kaetav väärtus on vahepeal tõusnud (v.a firmaväärtus, mille allahindlusi ei tühistata). Allahindluse tühistamist kajastatakse aruandeaasta kasumiaruandes põhivara allahindluse kulu vähendamisenä.

Rendid

Kapitalirendina käsitletakse rendilepingut, mille puhul kõik olulised vara omandiga seonduvad riskid ja hüved kanduvad üle rentnikule.

Muud rendilepingud kajastatakse kasutusrendina.

Kapitalirenti kajastatakse bilansis vara ja kohustusena renditud vara õiglase väärtuse summas või rendimaksete miinimumsumma nüüdisväärtuses, juhul kui see on madalam. Rendimaksud jaotatakse finantskuluks (intressikulu) ja kohustuse jääkväärtuse vähendamiseks. Finantskulud jaotatakse rendiperioodile arvestusega, et intressimäär on igal ajahetkel kohustuse jääkväärtuse suhtes sama. Kapitalirendi tingimustel renditud varad amortiseeritakse sarnaselt omandatud põhivaraga, kusjuures amortisatsiooniperioodiks on vara eeldatav kasulik tööiga või rendisuhte kehtivuse periood, olenevalt sellest, kumb on lühem. Kapitalirendi lepingute sõlmimisega otseselt kaasnevad rentniku poolt kantavad esmased otsekulutused kajastatakse renditava vara soetusmaksumuse koosseisus.

Kasutusrendimaksud kajastatakse rendiperioodi jooksul lineaarselt kasumiaruandes kuluna.

Kasutusrendi tingimustel väljarenditud vara kajastatakse bilansis tavakorras, analoogselt põhivaraga. Väljarenditavat vara amortiseeritakse lähtudes ettevõttes sama tüüpi varade osas rakendatavatest amortiseerimis põhimõtetest. Kasutusrendimaksud kajastatakse rendiperioodi jooksul lineaarselt tuluna. Kasutusrendi lepingute sõlmimisega otseselt kaasnevad esmased kulutused kajastatakse

rendileandja bilansis varana (renditava varaga samal kirjel) ja amortiseeritakse kulusse rendiperioodi jooksul proportsionaalselt renditulu kajastamisega.

Finantskohustised

Kõik finantskohustused (võlad hankijatele, võetud laenud, viitvõlad, väljastatud võlakirjad ning muud lühi- ja pikaajalised võlakohustused) võetakse algselt arvele nende soetusmaksumuses, mis sisaldab ka kõiki soetamisega otseselt kaasnevaid kulusi. Edasine kajastamine toimub korrigeeritud soetusmaksumuse meetodil (v.a edasimüügi eesmärgil soetatud finantskohustused ning negatiivse õiglase väärtusega tuletisinstrumentid, mida kajastatakse nende õiglases väärtuses).

Lühiajaliste finantskohustuste korrigeeritud soetusmaksumus on üldjuhul võrdne nende nominaalväärtusega, mistõttu lühiajalisi finantskohustusi kajastatakse bilansis maksmisele kuuluvas summas. Pikaajaliste finantskohustuste korrigeeritud soetusmaksumuse arvestamiseks võetakse nad algselt arvele saadud tasu õiglases väärtuses (millest on maha arvatud tehingukulutused), arvestades järgnevatel perioodidel kohustustelt intressikulu kasutades sisemise intressimäära meetodit.

Finantskohustus liigitatakse lühiajaliseks, kui selle tasumise tähtaeg on kaheteist kuu jooksul alates bilansikuupäevast; või ettevõtte pole tingimusteta õigust kohustise tasumist edasi lükata rohkem kui 12 kuud pärast bilansikuupäeva. Laenukohustusi, mille tagasimakse tähtaeg on 12 kuu jooksul bilansipäevast, kuid mis refinantseeritakse pikaajaliseks pärast bilansipäeva, kuid enne aastaaruande kinnitamist, kajastatakse lühiajalistena. Samuti kajastatakse lühiajalistena laenukohustusi, mida laenuandjal oli õigus bilansipäeval tagasi kutsuda laenulepingus sätestatud tingimuste rikkumise tõttu.

Eraldised ja tingimuslikud kohustised

Eraldistena kajastatakse bilansis tõenäolisi kohustusi, mis on avaldunud enne bilansikuupäeva toimunud sündmuste tagajärjel ning mille realiseerumise aeg või summa ei ole kindlad. Eraldiste kajastamisel bilansis on lähtutud juhtkonna hinnangust eraldise täitmiseks tõenäoliselt vajamineva summa ning eraldise realiseerumise aja kohta. Eraldis kajastatakse bilansis summas, mis on juhtkonna hinnangu kohaselt bilansipäeva seisuga vajalik eraldisega seotud kohustuse rahuldamiseks või üleandmiseks kolmandale osapoolle. Juhul kui eraldis realiseerub tõenäoliselt hiljem kui 12 kuu jooksul pärast bilansipäeva, kajastatakse seda diskonteeritud väärtuses (eraldisega seotud väljamaksete nüüdisväärtuse summas), välja arvatud juhul, kui diskonteerimise mõju on ebaoluline.

Annetused ja toetused

Tegevuse sihtfinantseerimine kajastatakse tuluna siis, kui

- finantseerimine on laekunud või selle laekumine on praktiliselt kindel
- finantseerimisega seotud sisulised tingimused on täidetud

Sihtfinantseerimisega kaasnevaid võimalikke kohustusi kajastatakse aruandes eraldiste või potentsiaalsete kohustustena.

Varade sihtfinantseerimise korral võetakse sihtfinantseerimise abil soetatud vara bilansis arvele tema soetusmaksumuses.

Vara soetamiseks saadud sihtfinantseerimine kajastatakse tuluna siis, kui

- finantseerimine on laekunud või selle laekumine on praktiliselt kindel
- finantseerimisega seotud sisulised tingimused on täidetud

Mitterahalisel sihtfinantseerimisel võetakse saadud vara bilansis arvele tema õiglases väärtuses. Sihtfinantseerimine, mida saadakse eelmistel perioodidel tekkinud kulude eest või millega ei kaasne täiendavaid tulevikku suunatud tingimusi, kajastatakse tuluna perioodis, millal sihtfinantseerimine aset leidis.

Tulud

Tulu kaupade müügist kajastatakse saadud või saadaoleva tasu õiglases väärtuses, võttes arvesse kõiki tehtud allahindlusi ja soodustusi. Tulu kaupade müügist kajastatakse siis, kui kõik olulised omandiga seotud riskid on läinud üle müüjalt ostjale, müügitulu ja tehinguga seotud kulu on usaldusväärselt määratav ning tehingust saadava tasu laekumine on tõenäoline. Tulu teenuse müügist kajastatakse teenuse osutamise järel, või juhul kui teenus osutatakse pikema ajaperioodi jooksul, siis lähtudes valmidusastme meetodist.

Kulud

Kulud on kajastatud tekkepõhiselt, tulude ja kulude vastavuse printsiibist lähtudes

Seotud osapooled

SA Eestimaa Looduse Fond aastaaruande koostamisel on loetud seotud osapoolteks:

- a. tütarettevõtja;
- b. tegev- ja kõrgemat juhtkonda;

c. eespool loetletud isikute lähedasi pereliikmeid ja nende poolt kontrollitavaid või nende olulise mõju all olevaid ettevõtteid

Rahavoogude aruanne on koostatud kaudmeetodil - põhitegevuse rahavoogude leidmisel on korrigeeritud põhitegevuse tulemit, elimineerides mitterahaliste tehingute mõju ja põhitegevusega seotud käibevarade ning lühiajaliste kohustuse saldode muutused.

Raamatupidamise aastaaruandes kajastuvad olulised varade ja kohustuste hindamist mõjutavad asjaolud, mis ilmnesid bilansi kuupäeva ja aruande koostamise kuupäeva vahemikul, kuid on seotud aruandeperioodil või varasematel perioodidel toimunud tehingutega.

Lisa 2 Raha

(eurodes)

	31.12.2018	31.12.2017
PayPal konto	1 621	1 281
Sularaha kassas	50	464
Arvelduskontod	932 487	534 836
Kokku raha	934 158	536 581

Lisa 3 Nõuded ja ettemaksed (eurodes)

	31.12.2018	12 kuu jooksul	Lisa nr
Nõuded ostjate vastu	30 393	30 393	
Ostjatelt laekumata arved	30 393	30 393	
Maksude ettemaksed ja tagasinõuded	479	479	4
Muud nõuded	579	579	
Viitlaekumised	579	579	
Ettemaksed	1 014	1 014	
Tulevaste perioodide kulud	134	134	
Muud makstud ettemaksed	880	880	
Sihtfinantseerimise nõuded	34 546	34 546	13
Kokku nõuded ja ettemaksed	67 011	67 011	
	31.12.2017	12 kuu jooksul	Lisa nr
Nõuded ostjate vastu	11 902	11 902	
Ostjatelt laekumata arved	11 902	11 902	
Maksude ettemaksed ja tagasinõuded	80	80	4
Muud nõuded	444	444	
Viitlaekumised	444	444	
Ettemaksed	453	453	
Tulevaste perioodide kulud	96	96	
Muud makstud ettemaksed	357	357	
Sihtfinantseerimise nõuded	14 978	14 978	13
Kokku nõuded ja ettemaksed	27 857	27 857	

Viitlaekumisena on 2018 aastal kajastatud nõue Sotsiaalkindlustusametile töötajatele detsembris makstud täiendavate vanemapuhkuse päevade hüvitamiseks. Tulevaste perioodide kuluna on kajastatud ettemaksed kindlustuse eest. Sihtfinantseerimise nõuetena on kajastatud nõuded aruandeaastal tehtud projektide kulude eest, mille eest laekub raha 2019 aastal. Sihtfinantseerimise nõuete summa on kajastatud lisas 13.

Lisa 4 Maksude ettemaksed ja maksuvõlad (eurodes)

	31.12.2018		31.12.2017	
	Ettemaks	Maksuvõlg	Ettemaks	Maksuvõlg
Käibemaks		3 146		1 024
Üksikisiku tulumaks		11 231		8 991
Erisoodustuse tulumaks		34		0
Sotsiaalmaks		20 185		16 219
Kohustuslik kogumispension		908		640
Töötuskindlustusmaksed		1 388		1 149
Ettemaksukonto jääk	479		80	
Kokku maksude ettemaksed ja maksuvõlad	479	36 892	80	28 023

Maksuvõlgade kirjel on kajastatud võlgnevus detsembris väljamakstud töötasudelt arvestatud maksudelt, mis kuulusid deklareerimisele ja maksmisele jaanuaris 2019 ning arvestuslikud maksuvõlad detsembri eest arvestatud töötasudelt, mis maksti välja jaanuaris 2019 ja kuulusid deklareerimisele ja ülekandmisele 10.veebruari 2019.

Lisa 5 Tütarettevõtjate aktsiad ja osad (eurodes)

Tütarettevõtjate aktsiad ja osad, üldine informatsioon					
Tütarettevõtja registrikood	Tütarettevõtja nimetus	Asukohamaa	Põhitegevusala	Osaluse määr (%)	
				31.12.2017	31.12.2018
11043521	ELF Ring OÜ	Eesti	keskkonnakonsultatsioonid	100	100

Tütarettevõtjate aktsiad ja osad, detailne informatsioon:			
Tütarettevõtja nimetus	31.12.2017	Kasum(kahjum) kapitaliosaluse meetodil	31.12.2018
ELF Ring OÜ	7 983	0	7 983
Kokku tütarettevõtjate aktsiad ja osad, eelmise perioodi lõpus	7 983	0	7 983

Lisa 6 Kinnisvarainvesteeringud

(eurodes)

Soetusmaksumuse meetod		
	Ehitised	Kokku
31.12.2016		
Soetusmaksumus	52 852	52 852
Akumuleeritud kulum	-29 661	-29 661
Jääkmaksumus	23 191	23 191
Amortisatsioonikulu	-1 056	-1 056
31.12.2017		
Soetusmaksumus	52 852	52 852
Akumuleeritud kulum	-30 717	-30 717
Jääkmaksumus	22 135	22 135
Amortisatsioonikulu	-1 056	-1 056
31.12.2018		
Soetusmaksumus	52 852	52 852
Akumuleeritud kulum	-31 773	-31 773
Jääkmaksumus	21 079	21 079

	2018	2017
Kinnisvarainvesteeringutelt teenitud renditulu	6 808	6 808
Kinnisvarainvesteeringute otsesed haldamiskulud	-275	-275

Kinnisvarainvesteeringuna on kajastatud ELF-ile kuuluvad bürooruumid Tartus. Alates veebruarist 2009 on sõlmitud kinnisvara üürile andmise leping tähtajaga 31.jaanuar 2019.

Lisa 7 Materiaalsed põhivarad

(eurodes)

								Kokku
	Maa	Ehitised			Masinad ja seadmed	Lõpetamata projektid	Lõpetamata projektid ja ettemaksud	
			Transpordi- vahendid	Muud masinad ja seadmed				
31.12.2016								
Soetusmaksumus	6 497	32 498	87 641	41 129	128 770			167 765
Akumuleeritud kulum	0	-9 837	-53 280	-33 930	-87 210			-97 047
Jääkmaksumus	6 497	22 661	34 361	7 199	41 560			70 718
Ostud ja parendused						1 394	1 394	1 394
Uute ehitiste ost, uusehitus, parendused						1 394	1 394	1 394
Amortisatsioonikulu	0	-652	-7 092	-3 481	-10 573			-11 225
31.12.2017								
Soetusmaksumus	6 497	32 498	87 641	41 129	128 770	1 394	1 394	169 159
Akumuleeritud kulum	0	-10 489	-60 372	-37 411	-97 783			-108 272
Jääkmaksumus	6 497	22 009	27 269	3 718	30 987	1 394	1 394	60 887
Ostud ja parendused			24 468	7 138	31 606			31 606
Muud ostud ja parendused			24 468	7 138	31 606			31 606
Amortisatsioonikulu	0	-648	-7 092	-1 956	-9 048			-9 696
31.12.2018								
Soetusmaksumus	6 497	32 498	112 109	48 267	160 376	1 394	1 394	200 765
Akumuleeritud kulum	0	-11 137	-67 464	-39 367	-106 831	0		-117 968
Jääkmaksumus	6 497	21 361	44 645	8 900	53 545	1 394	1 394	82 797

Ehitistena on kajastatud Alam-Pedjal asuv Palupõhja looduskooli hoone. Lõpetamata projektina on arvele võetud rajatava õpperaja ehituse eest tasutud summad.

Lisa 8 Immateriaalsed põhivarad

(eurodes)

	Arvutitarkvara	Kokku
31.12.2016		
Soetusmaksumus	2 797	2 797
Akumuleeritud kulum	-696	-696
Jääkmaksumus	2 101	2 101
Amortisatsioonikulu	-696	-696
31.12.2017		
Soetusmaksumus	2 797	2 797
Akumuleeritud kulum	-1 392	-1 392
Jääkmaksumus	1 405	1 405
Amortisatsioonikulu	-696	-696
31.12.2018		
Soetusmaksumus	2 797	2 797
Akumuleeritud kulum	-2 088	-2 088
Jääkmaksumus	709	709

Lisa 9 Kasutusrent

(eurodes)

Aruandekohustuslane kui rendileandja

	2018	2017
Kasutusrenditulu	8 677	11 905
Järgmiste perioodide kasutusrenditulu mittekatkestatavatest lepingutest		
	31.12.2018	31.12.2017
1-5 aasta jooksul	20 983	6 808
Rendile või üürile antud varade bilansiline jääkmaksumus		
Kinnisvarainvesteeringud	21 079	22 135
Kokku	21 079	22 135

Kasutusendi tuluna 2018 aastal on kajastatud:
kinnisvarainvesteeringult teenitud renditulu 6 808 eurot
ELFi sõidukite väljarent 1869 eurot

Aruandekohustuslane kui rentnik

	2018	2017
Kasutusrendikulu	16 202	16 202
Järgmiste perioodide kasutusrendikulu mittekatkestatavatest lepingutest		
	31.12.2018	31.12.2017
12 kuu jooksul	22 952	16 202
1-5 aasta jooksul	116 408	0

Kasutusrendikuluna on kajastatud Tartu kontori ja raamatupidamistarkvara rendikulu.

Lisa 10 Võlad ja ettemaksed

(eurodes)

	31.12.2018	12 kuu jooksul	Lisa nr
Võlad tarnijatele	27 027	27 027	
Võlad töövõtjatele	23 181	23 181	11
Maksuvõlad	36 892	36 892	4
Saadud ettemaksed	10 246	10 246	
Tulevaste perioodide tulud	5 346	5 346	
Muud saadud ettemaksed	4 900	4 900	
Kokku võlad ja ettemaksed	97 346	97 346	
	31.12.2017	12 kuu jooksul	Lisa nr
Võlad tarnijatele	3 897	3 897	
Võlad töövõtjatele	21 267	21 267	11
Maksuvõlad	28 023	28 023	4
Saadud ettemaksed	5 000	5 000	
Tulevaste perioodide tulud	5 000	5 000	
Kokku võlad ja ettemaksed	58 187	58 187	

Lisa 11 Võlad töövõtjatele

(eurodes)

	31.12.2018	31.12.2017
Töötasude kohustis	19 812	17 844
Puhkusetasude kohustis	2 640	3 423
Töötajate nõuded kulude eest	729	0
Kokku võlad töövõtjatele	23 181	21 267

Töötasude kohustusena on kajastatud detsembri eest arvestatud tasud, mis kuulusid väljamaksmisele jaanuaris 2019. Puhkusetasude kohustus on arvestatud kasutamata puhkusepäevade inventuuri alusel.

Lisa 12 Eraldised

(eurodes)

	31.12.2017	Kasutamine	31.12.2018
Lühiajaline eraldis	2 273	-2 273	0
Kokku eraldised	2 273	-2 273	0
	31.12.2016	Kasutamine	31.12.2017
Lühiajaline eraldis	2 273		2 273
Kokku eraldised	2 273		2 273

SA Eestimaa Looduse Fond koos Eesti Rohelise Liikumisega loobusid 18. jaanuaril 2005.a. saadud Tallinna Ringkonnakohtu otsuse edasikaebamisest, tühistamaks keskkonnaministri 15.01.2004 otsust Saaremaa sadama keskkonnamõjude hindamise aruande heakskiitmise kohta. Seeläbi kuulub kohtuotsuste järgi SA Eestimaa Looduse Fondilt koos Eesti Rohelise Liikumisega väljamõistmisele 35 000 krooni (2234 eurot) Keskkonnaministeeriumi kasuks.

Seoses tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 157 lg 1 muutmisega on tsiviilasjades nõuete aegumistähtaeg alates 2011. aastast 10 aastat (varem 30 aastat). Tallinna ringkonnakohtu otsus ELFi kohtukulude väljamõistmiseks on jõustunud 2005 aastal, Keskkonnaministeerium ei ole esitanud nõuet nimetatud summa väljamaksmiseks. Nõue on seega aegunud ja seda enam eraldiste all ei kajastata.

Lisa 13 Sihtotstarbelised tasud, annetused ja toetused

(eurodes)

Varad bruto soetusmaksumuses

	31.12.2016	Saadud	Tagastatud	Tulu	31.12.2017
Sihtfinantseerimine tegevuskuludeks					
Euroopa Liidu toetused (LIFE)	269 668	281 062		-218 019	332 711
Euroopa Liidu muud fondid	-3 886	12 274		-8 388	0
Euroopa Liidu muud fondid - Nordplus	11 985	0		-11 985	0
Euroopa Liidu muud fondid - SIGWET	0	0		-3 670	-3 670
Keskkonnainvesteeringute Keskus	-14 784	114 962		-110 971	-10 793
Keskkonnainvesteeringute Keskus LIFE kaasfinantseering	96 696	0		-22 327	74 369
Keskkonnainvesteeringute Keskus TALGUD	0	39 386		-22 929	16 457
KÜSK jm Eesti riik	475	101 087		-101 088	474
EKO Sihtkapital	0	14 944		-14 944	
Eesti Kultuurkapital	0	700		-700	0
WWF	-5 858	26 205		-20 347	0
KÜSK toetus ÜPP konverentsile	0	16 192		-16 707	-515
Sihtotstarbelised annetused Eestist	20 767	25 062		-25 062	20 767
Kokku sihtfinantseerimine tegevuskuludeks	375 063	631 874		-577 137	429 800
Kokku sihtotstarbelised tasud, annetused ja toetused	375 063	631 874		-577 137	429 800
	31.12.2017	Saadud	Tagastatud	Tulu	31.12.2018
Sihtfinantseerimine tegevuskuludeks					
Euroopa Liidu toetused (LIFE)	332 711	706 040		-498 287	540 464
Euroopa Liidu muud fondid - SIGWET	-3 670	3 670		0	0
Euroopa Liidu muud fondid	0	26 381		-26 381	0
Euroopa Liidu muud fondid - EUKI	0	149 845		-106 190	43 655
Keskkonnainvesteeringute Keskus TALGUD	16 457	32 650		-49 107	0
KÜSK jm Eesti riik	474	74 534	-1 411	-73 123	474
KÜSK toetus ÜPP konverentsile	-515	515			0
Keskkonnainvesteeringute Keskus	-10 793	36 648		-60 086	-34 231
Keskkonnainvesteeringute Keskus LIFE kaasfinantseering	74 369	141 000		-39 996	175 373
World Wilde Foundation	0	44 913		-32 840	12 073
Svenska Postkodstifelsen	0	57 975		0	57 975
Keskkonnainvesteeringute Keskus NAFTA	0	14 355		-1 863	12 492
Välisministeerium	0	0		-314	-314
EKO Sihtkapital	0	16 222		-16 222	0
Sihtotstarbelised annetused	20 767	63 786		-63 786	20 767
Kokku sihtfinantseerimine tegevuskuludeks	429 800	1 368 534	-1 411	-968 195	828 728
Kokku sihtotstarbelised tasud, annetused ja toetused	429 800	1 368 534	-1 411	-968 195	828 728

Tulu veerus on kajastatud varade ja tegevuskulude sihtfinantseerimiseks saadud ja aruandeaastal sihtfinantseerimise tuluna kajastatud summad.

31.12.2018 seisuga positiivsed saldod on kajastatud bilansis passivas sihtfinantseerimise kohustusena ja negatiivsed saldod aktivas nõuetena.

Lisa 14 Annetused ja toetused

(eurodes)

	2018	2017	Lisa nr
Sihtfinantseerimine tegevuskuludeks	968 194	577 135	13
Mittesihtotsatabelised annetused ja toetused	7 539	5 737	
Kokku annetused ja toetused	975 733	582 872	
sh eraldi riigieelarvest	16 222	14 944	

Eraldisena riigieelarvest on kajastatud EKO Sihtkapitali vahendusel saadud toetus.

Lisa 15 Tulu ettevõtlusest

(eurodes)

	2018	2017
Looduskaitsekselised ekspertiisid	27 249	7 780
Looduskaitsekselised talgureisid	24 714	22 972
Ruumide rendilaendmine	6 808	8 137
Sõidukite rendileandmine	1 869	3 768
Kaupade müük	1 202	581
Muud teenused	10 046	5 370
Kokku tulu ettevõtlusest	71 888	48 608

Muude teenuste tuludena on kajastatud reklaamilepingute alusel saadud tulud.

Lisa 16 Sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsesed kulud (eurodes)

	2018	2017
Transpordikulud	23 405	11 363
Lähetuskulud	9 797	8 437
Koolituskulud	150	907
Sisseostetud tööd ja teenused	294 550	105 609
Seminaride, ürituste korraldamine	50 610	47 975
Töövahendid	16 164	5 328
Tükised ja reklaam	39 102	36 827
Makstud stipendiumid	2 000	1 300
Kokku sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsesed kulud	435 778	217 746

Sihtotstarbeliste projektide otsestele kuludele lisanduvad tööjõukulud 2017 aastal summas 301 510 eurot ja 2018 aastal summas 475 184 eurot, mis on kajastatud lisis 19.

Lisa 17 Mitmesugused tegevuskulud (eurodes)

	2018	2017
Üür ja rent	15 708	15 708
Mitmesugused bürookulud	14 955	9 307
Lähetuskulud	895	1 169
Riiklikud ja kohalikud maksud	28	26
Riia 185a kulud	275	275
Autode ja transpordikulud	27 641	15 566
Müügikaubad	1 192	960
Tasuliste teenuste kulu	16 170	5 264
Audit	1 824	1 699
Reklaam, түkised	6 554	8 557
Külastuste vastuvõtt, üritused	9 780	9 743
Liikmemaksud	944	875
Panga teenustasud	514	606
Töökaitse ja tervishoid	1 359	0
Kokku mitmesugused tegevuskulud	97 839	69 755

Mitmesuguste tegevuskuludena on kajastatud üldvahenditest ja tasuliste teenuste osutamiseks tehtud kulud.

Lisa 18 Tööjõukulud

(eurodes)

	2018	2017
Palgakulu	381 777	249 673
Sotsiaalmaksud	126 730	83 393
Kokku tööjõukulud	508 507	333 066
Sellest kajastatud sihtotstarbeliselt finantseeritud projektide otsese kuluna	475 184	301 510
Töötajate keskmine arv taandatuna täistööajale	22	16

Tööjõukuludesse on arvestatud ka töövõtulepingute ja juhatuse liikme lepingute alusel makstud tasud.

2017 aastal maksti töövõtulepingute alusel koos maksudega 13 729 eurot.

2018 aastal maksti töövõtulepingute alusel koos maksudega 35 383 eurot.

Juhatusel makstud tasud on kajastatud lisas 19

Lisa 19 Seotud osapooled

(eurodes)

Saldod seotud osapooltega rühmade lõikes

2017	Müügid
Tegev- ja kõrgem juhtkond ning olulise osalusega eraisikust omanikud ning nende valitseva või olulise mõju all olevad ettevõtjad	99

Tegev- ja kõrgemale juhtkonnale arvestatud tasud ja muud olulised soodustused	2018	2017
Arvestatud tasu	135 195	95 580

Tegevjuhtkonna tasudena on arvestatud juhatuse liikmetele töölepingute ja juhatuse liikme lepingute alusel makstud tasud koos sotsiaalmaksudega.

Nõukogu liikmetele juhtimise teenuse eest tasusid ei arvestatud ega muid soodustusi ei antud.

Lisa 20 Projektide tulud valdkondade kaupa

Valdkond/ Projekt	2018	2017
<u>Mereprogramm kokku</u>	<u>73265</u>	<u>53493</u>
WWF Meri	19194	20347
WWF Meat Guide	13646	0

JJ-KIK	16744	33129
NAFTA annetused	0	17
NAFTA-KIK	1863	0
SEAALARM	21818	0
<u>Metsaprogramm kokku</u>	<u>45413</u>	<u>3159</u>
KÜSK METS	1838	0
annetused METS	43575	3159
<u>Märgalade programm kokku</u>	<u>445759</u>	<u>248 713</u>
LIFE-ME	360297	209169
annetused RABA	2306	85
Sooinv-KIK	29249	42524
VV-SOOD	314	25489
EKUK / Wetland-LIFE	53593	4574
<u>Liigikaitse programm kokku</u>	<u>117561</u>	<u>79952</u>
Metsloomade taastuskeskus	196	175
A-13 Kõre	13	0
A-1 lendorav	1572	5772
A-6 nahkhiir	944	1677
ESTBAT-LIFE	103530	18379
NOORLK	1000	1300
GENU-KIK	2468	43517
Konnad-KIK	7796	9132
<u>Igäühe looduskaitse kokku</u>	<u>128210</u>	<u>124497</u>
Talgud-KIK / annetused	57950	38885
EVS, ERASMUS+	3870	5419
Teeme Ära KÜSK +annetused	66390	68208
NORDPLUS talgud	0	11985
<u>Kliimamuutuste programm</u>	<u>52597</u>	<u>8345</u>
EUKI-KLIIMA	52597	0
KLIIMA-KIK / Kliimabuss	0	8345
<u>ELF kui huvikaitsja</u>	<u>105390</u>	<u>58977</u>
Annetused	4865	3730
KÜSK-ME18	7499	0
KÜSKAH17/ KÜSKÜPP	2069	27504
EKO	16222	14944

NaturallyEst-LIFE	74235	12797
KOKKU	968195	577135

Lisa 21 Sihtkapitalid

	Sihtkapital			Kokku
	Asutamisel sissemakstud SK	Lotmani nim. noore loodus- kaitsja sk	Noore loodus- taluniku sk	
Saldo seisuga 31.12.2016	9642	710	580	10932
Eraldised sihtkapitalidest	0	0	0	0
Saldo seisuga 31.12.2017	9642	710	580	10932
Eraldised sihtkapitalidest	0	0	0	0
Saldo seisuga 31.12.2018	9642	710	580	10932